

מהדורת ביקורת!

הערות ותיקונים
יתקבלו בברכה!

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

פרשת בא
(נמסר במוצש"ק וארא)
טבת התשפ"ו בשל"ז
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

יין שמן ולחם, הם ג' דברים אשר חשובים לאדם, כמ"ש בתהלים [ק"ד, ט"ו] ויין ישמח לבב אנוש, להצחיל פנים משמן, ולחם לבב אנוש יסעד. ביאור דברי הארחות צדיקים [בשער השמחה] בעניין מעלת ותועלת השמחה, וכי אחת מן הדרכים היא ע"י שתיית יין. ועל פי זה ביאור חדש במעשה דרב סליק [שהובא בנפלאות מתורתך פרשת במדבר].

ביאור הרמב"ע על הפסוק ויין ישמח לבב אנוש, ועל פי זה טעם מדוע ישנה געיא באות למ"ד שבמלה 'לבב'. הבנת דברי החזו"א בעניין עבודת ה' בשמחה, והשמחה לחכם בתיקון מדותיו, ומהו המושג 'אור האורות'.

מקור לטוענים כי דברי הרמב"ם בעניין המיצוע שבמדות הוא מחכמי אומות העולם, נמצא בספר מגדל עוז על הרמב"ם.

תגובה לשואל, האם 'הדרך האמצעית' שכתב הרמב"ם, היא נמדדת לפי התוצאה, או לפי המעשה. ובירור מי הם ההולכים בשיטת הרמב"ם בעניין זה.

תוספת דברים בעניין 'בן שמונה עשרה לחופה', והסבר מהר"ם בן מכיר מדוע כתוב 'לחופה' ולא 'לפ"ר'.

© כל הזכויות שמורות למרן שליט"א

השיעור יוצא לאור ע"י מוסדות יד מהרי"ץ – בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" ובחברות "שערי יצחק" – 819

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"י"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש להצלחת ידידנו היקר והנעלה רבי אריאל נהרי הי"ו, מעיקר"ת ירושלם תובב"א, אשר התנדב ביד רחבה ובנפש חפיעה למסדות יד מהרי"ץ, להפצת תורה ומסורת ק"ק תימן יע"א. יה"ר שפה יתן לו ה' וכה יוסיף, בבריות איתנה ונהורא מעליא, אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך, אכ"ר.

וכן על ידי ידידנו ליעד בן דניאל אגוזי הי"ו מארצות הברית, להצלחת רעייתו ענבל בת יוסף, שלא תפיל פרי בטנה, ויזכו לזרע של קיימא, ולבריות איתנה, ובכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו, בזכות שנתנדבו למסדות נתיבות מהרי"ץ.

וכן ע"י רבי שאול שלמה בן דניאל הי"ו, מארצות הברית, להצלחה בכל העניינים, ולרפואת אמו מרת אסתר בת ציפורה הזקוקה לרפואה שלמה במהרה, בעבור שהתנדב למסדות יד מהרי"ץ.

כמו כן מוקדש על ידי האשה החשובה מרת רחל יהודית בת דוד מאיר גיגי שתחי' מארצה"ב, להצלחה מרובה בפרנסה מתוך הרחבת הדעת, ויראת שמים אמיתית, בעבור שהתנדבה למסדות נתיבות מהרי"ץ.

וכמו כן השיעור מוקדש על ידי רבי עובדיה בן רחמים הי"ו מארצה"ב, להצלחתו בפרנסה ונחת מכל יוצאי חלציו, יחד עם רעייתו החשובה מרת ברכה הי"ו. בעבור שהתנדב למסדות נתיבות מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשה ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, והזקוקים לרפואה המקום ב"ה ישלח להם רפו"ש בתוך שאר חולי עמו ישראל, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

יין שמן ולחם, הם ג' דברים אשר חשובים לאדם, כמ"ש בתהלים [ק"ד, ט"ו] ויין ישמח לבב אנוש, להצהיל פנים משמן, ולחם לבב אנוש יסעד. ביאור דברי הארחות צדיקים [בשער השמחה] בעניין מעלת ותועלת השמחה, וכי אחת מן הדרכים היא ע"י שתיית יין. ועל פי זה ביאור חדש במעשה דרב סליק [שהובא בנפלאות מתורתך פרשת במדבר].

בְּרָכִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ, יְיָ אֱלֹהֵי גְדֻלַּת מַאֲד, הוֹד וְהָדָר לְבָשֶׁת. עֲטָה אֹר פְּשָׁלְמָה וגו' [תהלים ק"ד].

במזמור הזה, דוד המלך ע"ה משבח את הקב"ה על יצירת העולם, בריאה נפלאה, כל הדברים שברא בעולמו. ובכללם אמר, מְשָׁקָה הָרִים מַעְלִיּוֹתָיו, מִפְּרִי מַעְשֵׂיךָ תִּשְׁבַּע הָאָרֶץ: מַצְמִיחַ חֲצִיר לְבָהֱמָה, וְעֵשֶׂב לְעֶבְדַּת הָאָדָם, לְהוֹצִיא לָחֶם מִן הָאָרֶץ: ויין ישמח לבב אנוש, להצהיל פנים משמן, ולחם לבב אנוש יסעד:

יין, שמן, ולחם – דְּגָנְךָ תִּירְשֶׁךָ וַיִּצְהָרְךָ [דברים י"ד, כ"ג] – אלו שלושת הדברים החשובים, בענייני המאכל והשתייה והסיכה של בני האדם. היין, חשוב מאוד, הוא משמח את הלב. והשמן, מצהיל את הפנים. והלחם, סועד את הלב.

בספר ארחות צדיקים, שיש לו שער מיוחד בעניין השמחה, הוא כותב שם דבר חשוב מאוד, מהי המעלה והתועלת שישנה בשמחה. וזה לשונו, המאמין בלב שלם, והבוטח בעזר הצור, הוא שמח לעולם.

לפני כן, הוא מאריך בעניין הביטחון. בתוך שער השמחה, אעפ"כ הוא מדבר הרבה על מדת הביטחון, כי השמחה צריכה הקדמה, והוא הביטחון המושלם בהקב"ה. אם באמונה שלו אין שום סדקים, אמונה תמימה, מלאה, בלב שלם, הוא שמח לעולם. תמיד הוא מאושר.

והוא סובל כל דבר. דהיינו, הוא מקבל ומסוגל לסבול את הכל. שום דבר לא מוציא אותו מן הכלים, הוא אינו מתבלבל.

כמו החולה, שאוכל סמים המרים בשביל הרפואה. הגם שבכ"כ יכול אירע לו איזה משהו מצער, הוא מבין שזה כמו אדם חולה אשר צריך תרופה. אמנם התרופה היא מרה, אבל היא טובה עבורו. הוא לא עצב ומצטער מכך, אלא אדרבה שמח בזה.

והסובל, הוא חפשי מדאגת העולם. מי שמקבל זאת בסבלנות, אין לו שום דאגות. גם הסובל מסתפק במעט שיש לו. כי יאמר, די לי במה שגזר לי הבורא.

ועתה הבט וראה, כי השמחה כוללת הכל. כי כל אדם הדואג על העולם הזה, אין לו מנוחה, ותמיד הוא מחשב להרוויח ממון, ולא יסתפק במה שחלק לו האל.

לכן השמח בחלקו, הוא – נחשב – עשיר, אף אם הוא עני (אבות פ"ד משנה א'). כי ישמח באלהים, שהוא חלקו ונחלתו. וכן כתיב [תהלים קי"ט, נ"ז] חֲלָקֵי יְיָ אִמְרָתִי. וכן הוא אומר [שם ק"ה, ג'] יִשְׂמַח לֵב מִבְּקֵשֵׁי יְיָ.

אוהב, ויעודר איבת האויב. ויפתח יד הנדיב, ויחזק לב הפילי.

וזאת מדת שותי יין. ישים היין, רפואה לדאגתו. אם הוא שותה יין, בגלל שיש לו דאגות וקשה לו להשתחרר מהן, אזי היין מרפא אותו.

ויתחזק בתורה, ללמוד בשמחה. כעת כשכבר אין לו דאגות, הלב שלו אינו תפוס על הצרות שיש לו, הוא יכול לשבת וללמוד, מאושר ושמח.

כי כל זמן שאדם שרוי בצער, לא יוכל ללמוד.

*

לפי־זה הבנתי בס"ד, את מה שכתוב ב'מעשה דרב סליק', אשר הבאתי בס"ד בנפלאות מתורתך, בהתחלת פרשת במדבר [דף י"א]. זהו מעשה נפלא, על אותו בחור שלמד עשרים וחמש שנים רצופות, בלא לצאת מפתח ביתו, ויצא לשוק, וחשב שיכבדו אותו בשביל חכמתו, ואז התאכזב מאד. ואביו – רב פְּהֶנָּא – בחכמתו הראה לו, כי אל לו לחפש ברחוב באנשים שיכירו את החכמה, כי רק אנשי תורה מעריכים זאת. זהו סיפור ארוך מאד, כדאי לראות אותו בפנים, מי שעדיין אינו מכיר אותו. בזמנו כאשר הדפסתי זאת, ניסיתי להסביר את עניין שתיית יין שנוי שם אגב אורחא. אולם כעת נראה לי ביאור יותר מרווח, לפי הקדמה זאת.

מובא שם [בדף י"ט] בזה"ל, אמר לו, אדוני אבי, להיכן אלך ואמצא (שם) חכמים? אמר לו, לך למבוי שְׁלִי־רַקְחִים, הרי היום קבוצ גדול (להם, לך לשם) ותשב על מ'חזה נ'ביא ע'ל ל'בבי. אם יש בדך חכמה, יעלו אותך. (ואם לאו), טוב שיאמרו לך ע'לה, משיאמרו לך רד. ואם תמצא אותי ביניהם, אל תכבדני. אמר לו, ברצון.

מיד הלך ושאל על מבוי של־רַקְחִים, [ו]מצא שהם יושבים בבית אחד, כתלוי ארבעתם מקני האגס, וקנים מתוקים – הם ישבו באיזה מקום עם כל מיני שעשועים – וְכִסּוּי [מ]למעלה בהדס וכופר, ובעלי בְּנוֹת־שׁוֹחַ, ומיני ורדים

ומדה הזאת בנפשות הצדיקים, שהם בנועם שלם בעניין עבודתם, ובשמחה גדולה בפרישותם, כמו שנאמר [שם ל"ב, י"א] שְׂמֵחוּ בִּיּוֹי וּגְיִלוּ צְדִיקִים, וְהִרְגִּינוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לָב. וכן הוא אומר [שם צ"ז, י"א] אִוֵּר זָרַע לְצַדִּיק, וּלְיִשְׂרָאֵל לָב שְׂמֵחָה.

מה שקראתי בפניכם מקודם, זה כתוב שם לקראת הסוף. אבל לפני כן, (קרוב) להתחלת השער, הוא כותב, כי בשביל לשמוח, טובה שתיית יין. בין כלל הדברים. והוא מקדים לכך בזה"ל, כתב רבינו משה המיימוני, הקיבוץ על השתייה המשכרת – כאשר מתאספים אנשים, לשתות משקאות חריפים – ראוי שתהיה אצלך, יותר חרפה מהתקבץ אנשים ערומים, מגולי הערווה. תבין שדבר כזה, שיושבים כמה אנשים ומשתכרים ביחד, הוא כל כך גרוע, עד שהוא יותר בזיון מהתקבץ אנשים ללא לבוש. והשכרות, הוא ממעשה הרעה. כי הוא מפסיד הַשִּׁכָּל, אשר נפח השם יתברך באפיו.

ברם מה בכל זאת כן טוב, בעניין הזה של שתיית יין?

אמנם שתיית היין טוב[ה] מאוד, בזמן שתשתה על מנהג המשכילים. אם תשתה יין, כמו האנשים החכמים.

כדרך שאמר שלמה [משלי ל"א, ו'–ז'] תנו שכר לאובד, ויין למרי נפש. ישתה וישכח רישו, ועמלו לא יזכר־עוד. ועוד נאמר על היין [שופטים ט', י"ג] הַמְשַׁמֵּחַ אֱלֹהִים וְאֲנָשִׁים. וכתוב [תהלים ק"ד, ט"ו] וַיֵּין יִשְׂמַח לִבִּי אֲנֹשׁ. גם אמר הכתוב [שיר השירים א', ב'] בִּי טוֹבִים דְּדִידְךָ מִיָּין. ונאמר [שם ז', י'] וְחִכְךָ כִּיֵּין הַטּוֹב.

מכל אלה נדע שבח היין, כשהוא כמשפט החכמים והשותים כשיעור, שיגבר השכל על היין ולא יגבר היין על השכל. והשותים בזמן הקבוע עם אוהבים ורעים ועם חסידים וצדיקים, ולא עם ערטילאים וריקים.

כי היין, יוסיף חכמת עמוקים, ועין החיים למחזיקים בה. ועוד, היין יוסיף חכמת המשכיל, ויכפיל שטות האוויל. ויחדש אהבת

ובשמים. אז ישב על המעלות, עד קרוב לחצי היום. והיו יושבים ושותים יין.

ובהמשך כתוב כך, שהיו שם ארבעת אלפים חכמים. והוא הביא להם בהמה, שראשה כמו כלב, וגופה כמו בהמה, ואמר להם, תשחטו אותה. אמרו לו, איננו יודעים האם זה כשר, או שלא? בוא נשאל את החכמים. אף אחד מהם לא ידע לענות. ורק הוא בסוף הוכיח להם שזה כשר וכו'.

עכ"פ היו שם ארבעת אלפים חכמים.

התפלאתי על כך. מה זה שהם היו יושבים ושותים יין?

וכתבתי [בהערה פ"ו] בזה"ל, נראה שהיו מיסבין בסעודה של-מצוה, ולכן נתעכבו כמה שעות, כדרך שמצינו בשבת דף י: שלא לאכול סמוך למנחה סעודה גדולה. ושתו יין והריחו בשמים, משום דאמרינן בסנהדרין דף ע. חמרא וריחני פקחין וכו'.

ברם עכשיו הבנתי, לפ"ד הארחות צדיקים, כי כנראה הדבר היה מקובל בדורותיהם, שיושבים תלמידי חכמים ושותים יין, וכמובן עוסקים אז בדברי חכמה. זה היה משהו מצוי. באופן מיוחד עשו זאת, בכדי לעורר את השכל. זיין ישמח לבב אנוש'.

ביאור הרמב"ע על הפסוק זיין ישמח לבב אנוש',

ועל פי זה טעם מדוע ישנה געיא באות למ"ד

שבמלה 'לבב'. הבנת דברי החזו"א בעניין עבודת ה'

בשמחה, והשמחה לַחֲכָם בתיקון מדותיו, ומהו

המושג 'אור האורות'.

לגבי הפסוק דלעיל – זיין ישמח לבב אנוש' – ראיתי פירוש של הרמב"ע, זהו הר"ר משה אֶבְן עזרא. אולי הוא ממשפחתו של מהר"ר אברהם אֶבְן עזרא המפורסם, אינני יודע האם ישנו קשר ביניהם. הר"ר משה, הוא בדור שלפני מהר"ר אברהם. בכל אופן הוא ג"כ היה פייטן גדול, יש לנו הרבה 'סליחות' ממנו, שראשי התיבות של בתיהם הוא משה. גם באשמורות, ישנן כמה סליחות שלו. כגון למתודה חטאתיו. יש לו גם פירוש על ספר תהלים, והוא מסביר שם את הפסוק הזה.

מובן שהיה קשה לו, כי הסיפא שלפסוק, זלחם לבב אנוש יסעד', הוא לכאורה פשוט. מי אינו יודע, שהלחם סועד את הלב? מה מחדש לנו דוד המלך?

הוא כותב בזה"ל – הדבר נדפס מקרוב מכתב יד, בקובץ 'בית אהרן וישראל', שבט התשפ"ה, גיליון רל"ז דף י"א – כוונתו, שהיין משמח את הלב מיד, כשם שהלחם מסיר את הרעב מיד. לכן דוד המלך ע"ה, מקשר בין הדברים. תלמד מן הלחם – שזה מה שכולם יודעים – אל היין. וזהו דבר שהאנשים אינם שמים לב אליו. אדם אשר רוצה לשמות, אזי היין מוציא אותו מיד מן הדאגות, מהדברים המצערם והמפחידים אשר מפריעים לו. הוא עובר מיד, ממצב של דאגות ועצב, למצב של שמחה.

חלק מהפסוק, מוסב על חלקו האחר. אם לא כן מה התועלת בהודיענו שהלחם לבב אנוש יסעד? דהיינו שזה פשיטא. אלא כדי להמשיך את מהירות השפעת היין על הלב בשמחה, להשפעת הלחם על הלב בחיזוק והסרת הרעב.

כפי שהלחם מחזק – אם אדם מרגיש שלבו חלש, וכן אם הוא מרגיש רעב, אזי הלחם מוציא לו את ההרגשה הזאת – כך גם היין, הוא משמח את הלב מיד.

לפי זה הסברנו בס"ד, בנפלאות מתורתך פ' שמיני, (מלבד טעמים נוספים), את הגעיא שישנה באות למ"ד, זיין ישמח לבב אנוש, ולחם לבב אנוש יסעד'. כך היא הקריאה של דייקנים, זכורני מילדותי ששמעתי כך מפי אאמו"ר זצ"ל, שימו לב לקרות זאת נכון במזמור של ליל ראש חודש, שיחול מחר בעז"ה, וככה זה בספרים המדויקים. וכן העירו במנחת שני, ובחלק הדקדוק.

בשביל מה הגעיא הזאת?

התשובה היא, כי כאשר אומרים 'ל-בב', נשמע ברקע כמו אל"ף. כאשר 'לבב' ללא געיא, התנועה היא חטופה, שָׂא. אבל כשעושים 'ל-בב', זה ארוך ועוצר. זהו כפי

שערי יצחק – השיעור השבועי

הארחות צדיקים – אין על מה להיות עצוב בעולם. מי שמכיר – בעל השמחה, מי שזכה למדה הזאת, הוא שמח בהכל.

על מה תהא השמחה? על מה נשמח?

התשובה היא, כי הוא עושה מצוה, אה, 'אשרינו מה טוב חלקנו', איך זכינו שהקב"ה זיכה אותנו לקיים את המצוה, אלו מצוות שהקב"ה ציוה רק אותנו, בני ישראל. 'קידשנו במצוותיו וציונו', ואנחנו זכינו שהקב"ה בחר בנו מכל העמים, וציוה אותנו, ואנחנו זוכים עכשיו לקיים את מצוות השם. זהו מה שצריך להתבונן, בזמן קיום המצווה.

ואין שמחה לחכם, כשמחתו על תיקון מדותיו. זאת נקודה נוספת שהחזו"א אומר. אם החכם מצליח לתקן איזו מדה לא טובה שלו, מדה רעה, אזי זאת השמחה הכי גדולה. הרי אומרים בשם הגר"י סלנטר, שיותר קל ללמוד את כל הש"ס, מאשר לתקן מדה אחת. מהשתא, מי שזוכה לתקן מדה אחת, זה יותר מאשר לעבור על כל הש"ס. הצליח לעשות, זהו עמל כ"כ גדול.

אבל אולי נוסיף, לא רק אם הוא זכה לתקן, אלא אפילו עדיין לא תיקן, אם אפילו רק לפעמים הוא מתגבר על עצמו, בזה הוא כבר צריך הוא לשמות. זאת כבר שמחה גדולה. אבל אם הוא זכה שהדבר ירד ממנו, זה כבר לא ניסיון בשבילו, כי המדה הזאת אצלו היא כבר מתקנת, אזי זאת השמחה הכי גדולה.

לגבי המלים הללו דלעיל, 'אין כל עצב בעולם, למי שמכיר אור האורות של-אמת', זה מזכיר – נשמע – משהו כמו 'ברסלב'... אבל, החזון איש כתב את זאת.

ברם צריכים לגלות את הסוד. מי שבדק זאת ראה כי אכן החזו"א כתב זאת לחסיד ברסלב. המכתב הזה, נשלח לאיש אחד שהיה חסיד ברסלב. החזו"א לא כתב זאת, בשום מקום אחר.

וכך מובא בס' אגרת לבן דורנו, פרק המחלוקת, אמצע דף ק"ט בזה"ל, המגיה של ספרי החזון איש, היה הרה"ח ר' אלחנן

שרש"י אומר במסכת כתובות [דף סט:], בעניין הפסוק [איוב כ"ט, כ"ה] פֶּאֶשֶׁר אֲבִלִים יִנָּחם, כי ההברה של תנועת פֶּתַח, מושכת אחריה אל"ף. [עיי' בהרחבה בשיעור מוצש"ק ראה התשע"א, וכי תשא התשע"ג].

האות אל"ף, רומזת אל הדבר הראשון. מיד. לכן גם לבב הראשון, וגם לבב השני, התנועה של-למ"ד היא ארוכה.

שאלה מהקהל: לכאורה קושיית רמב"ע, לא קשיא מיד, שלא בא לחדש שהלחם סועד את הלב. אלא לשבח לה', שברא את הלחם אשר לבב אנוש יסעד. וכמו שאר שבחיו יתברך שבאותו מזמור, כגון מצמיח חציר לבהמה, שאין להקשות מי אינו יודע שהחציר מיועד לבהמה.

תשובת מרן שליט"א: הרי כתוב בפסוק שלפני כן (י"ד) להוציא לחם מן הארץ, וסג' בהכי לשבח את ה', ואין צורך לפרש שהוא סועד. ולגבי מצמיח חציר לבהמה, יש לפרש כמ"ש רד"ק שהחידוש שה' מצמיח זאת בלי שום צורך לטרחא ועשייה נוספת של בני אדם.

*

בס"ד נבין, על-פי האמור לעיל, את מה שידוע בשם החזון אי"ש, מה שמודפס בקובץ האיגרות שלו. הדבר הובא בכמה ספרים, אולם מה שראיתי כעת, הוא בלוח עתים לבינה, של שנתנו זו, בשבוע שלנו בדיוק, שם מובא בזה"ל, בקובץ איגרות חזו"א חלק א' איגרת ל"ו, וחלק ב' ט' וצ"ג ועוד – אלו מכתבים שהוא שלח לאנשים שונים, הוא כתב בזה"ל – חֲזַק בתורה וקנייניה, ותהא דעתך נוחה וכו'. ועיקר העבודה בשמחה. שמעתם? עיקר עבודת ה', זה שהוא עושה בשמחה.

כי באמת, אין כל עצב בעולם, למי שמכיר אור האורות של-אמת. מתוך שמחה, שורה שפע חכמה ממעל. ועיקר עשיית מצוה, הוא שמחתה שזכינו לכך.

דהיינו, אין בעולם, שום דבר עצוב. ולכן אפשר להיות תמיד בשמחה. מי שמכיר אור האורות של-אמת, הוא יודע – כפי שהבאנו בשם

ספקטור זצ"ל מגדולי חסידי ברסלב, ובאגרות חזון איש (ח"א מכתב ל"ז) מובא איגרת ששלח אליו, וכתב לו "כי אין עצב בעולם כלל, למי שזכה להכיר אור האורות של-אמת" וכו'.

אפשר לטעון שכוונתו למשהו אחר, אך יהא בכך פליאה גדולה על החזון איש שכתב לשון זה בדוקא לו, ולא לאף אחד אחר, כאשר מסברא היה כותב זאת לכל אחד אחר חוץ ממנו, שהרי בלי ספק הוא עלול לפרש דבריו לא כפי שהתכוון. ובנוסף, צירוף המלים "אור האורות" היא יצירתו של ר' נתן, כתואר שבח של מוהר"ן, ואיננה מצויה בשום ספר לפניו. ודי בזה לאיש אמת עכ"ל.

ולפי הפשטות, מה עניין המלים הללו, 'אור האורות'?

רבינו זכריה היצהרי בספרו צדה לדרך [תחילת פרשת בראשית], לגבי הפסוק [בראשית א', ג'] וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אֹר, וַיְהי אֹר, הביא כי שאל אותו אחד מן התלמידים, מדוע האור הוא הדבר הראשון שברא הקב"ה? מהי החשיבות הגדולה של זה? הלא דבר הוא. והוא כותב שם, שהוא יגלה לו כמה וכמה סודות, לאחר שראה כי הוא ראוי ומתאים לזה, והוא מאריך שם להסביר מה זה האור, כי יש לזה כמה וכמה משמעויות. אבל מהו המקור של-אורות? זהו הקדוש ברוך הוא. האור האמיתי, זה אור השם. אחר כך הוא מביא, כי השכל הוא אור, והתורה היא אור וכו' יעוש"ב.

ראיתי בספר שערים [דף רמ"ג] שהוא מסביר את העניין הזה, של 'אור האורות'. בספר פחד יצחק, להגר"י הוטנר, בקונטרס קיימו וקיבלו דף נ"ג, ישנו הסבר אחר, ואכמ"ל.

עכ"פ בספר שערים שם, הביא את דברי החזו"א הללו, כי 'אין כל עצב בעולם למי שמכיר אור האורות של-אמת, ונשמת שדי תבינהו'.

והוסיף על כך בזה הלשון, והנה לא השאיר שום פתח לעצבות, כי שָׁלַל כל עצב בעולם. וזה כולל גם את העצב על הגלות הגשמית והרוחנית, הכללית והפרטית.

ונפרש כוונתו. כי כל העולם מלא באורות, שהרי כל הנהגה שבאה מהקב"ה היא אור. יש אור של חסד, ויש אור של גבורה. שניהם 'אורות', אולם הם נגדיים. מדת חסד זה אברהם, ומדת גבורה זה יצחק.

אבל יש אור האורות, שהוא האור אשר משם באים כל האורות, ושם שורש שניהם, ושם מתגלה, כמש"כ [בראשית א'] וירא את כל אשר עשה והנה טוב מאד, כי הכל מביא לתכלית הטוב שאין טוב ממנו, כי טוב י"י לכל [תהלים קמ"ח], כי טוב י"י לעולם חסדו [שם ק'].

בזמנו, בשיעור בא התשע"ח בשכ"ט, הבאתי בסוף השיעור באריכות סיפור שסיפרו על הרב וולבה. לא אחזור עליו כעת, רק אזכיר אותנו, מי שירצה יראה זאת שם בפנים, כי בעוונות הרבים היה לו בן אשר ירד מן הדרך. בפרהסיא, בגלוי.

בהמשך שם הבאנו, כי לא בטוח שהמדובר עליו, ישנם הטוענים שזה לא הוא אלא מישהו אחר, עכ"פ משהו הדומה לזה.

היתה 'שבת חתונה', כנראה הרב וולבה חיתן בת, או משהו כזה, והיתה שמחה גדולה וכו'. בליל שב"ק ישבו לסעודה מול שלחן ערוך, אורחים נכבדים, שמחה גדולה, ופתאום נשמע קול פעמון. כולם נבהלו. בליל שבת, פעמון מצלצל? אחרי כמה שניות, שוב הפעם צלצל, ונכנס ה'תכשיט' הזה, הבחור המקולקל, כשבידו האחת מחזיק את המפתחות של רכבו, ובידו השנייה סיגריות. כלומר הוא מחלל שבת בפרהסיא. הוא בא להודיע, שהוא בא עם רכב. מפגין שהוא מְרַד. הוא גם בא עם בגדי חול. טוב שהוא לא בא עם סיגריה בפה...

כולם התאבנו. לא ידעו מה לומר. איך להגיב. הסתכלו כולם על הרב וולבה, לראות מה תהיה תגובתו. והנה הרב וולבה קם בשמחה רבה, ואמר לו, ברוך הבא, שבת שלום, כמה טוב שהיגעת. הושיב אותו על ידו, וביקש שיגישו לו אוכל וכו'. לא העיר לו כלום. אפילו לשים כיפה על ראשו, הוא לא אמר לו. לא תברך, ולא כלום. רק תגישו לו וכו'.

שערי יצחק – השיעור השבועי

אסור לתת לו אוכל, בלי שיברך. אבל הוא ידע, שאם הוא יאמר לו זאת, אזי הוא ימשיך להתרחק. פה זה לא הכתובת לתת מוסר. צריך לשקול בפלס.

זהו הרב וולבה, בעל הספר 'עלי שור', הוא מבין הדק היטב את הדקויות. כנראה הוא ידע, הוא מצא בו בכל זאת משהו טוב. כמה שהוא גרוע, היתה לו איזו מדה טובה, ואמרו חז"ל 'פושעי ישראל מלאים מצוות כרימון'. בטח יש בו משהו. אפילו במצב השפל והגרוע שלו, היתה לו איזו מעלה. הרי הדבר צריך להיות אמיתי.

שאלה מהקהל: בעניין השמחה, כולם נולדים ממוצעים? או שישנו אדם שהוא שמח יותר, וישנו אדם שהוא שמח פחות?

תשובת מרן שליט"א: זהו מה שראינו ברמב"ם, שהאדם צריך להיות שמח כל ימיו. הרמב"ם כתב, לא להיות עצוב ומדוכא, ולא להיות מהולל ושוחק, אלא 'שמח כל ימיו בנחת בספר פנים יפות'. אולם בנ"ד, לקראת האורח הוא הראה את השמחה באופן מיוחד, בצורה בולטת. הרמב"ם מדבר על המצב הרגיל.

[מעשה דומה למעשה הרב וולבה, הביא מעכ"ת בשיעור מוצאי שבת קודש אמור ה'תשפ"ה ב'של"ו, אודות אדמו"ר מבאבוב. ומעשה נוסף שמעתי מפי הרב עזריאל צדוק שליט"א מפה עיה"ק בניברק, אודות מה"ר אברהם צדוק (צאלח) זצ"ל מקרית בנימין, והוא ראה זאת בעיניו. פעם אחת כשיצאו הציבור מבית הכנסת אחרי תפילת מוסף שבת, והם מלוים את הרב, ראו מרחוק בחור אחד מבני הקהילה מטפל באופנוע שלו. כשהגיעו אליו, קרא לו הרב בשמו, ואמר לו בחביבות ובמאור פנים, שבת שלום. והדבר גרם לאותו בחור לחזור בתשובה. ועיין מעשה קרוב לזה, אודות המקובל האלהי מה"ר מרדכי שרעבי זצ"ל, בספר הנקרא הרב שרעבי, מאת הרב יונה רפאלי (ירושלים ה'תשמ"ט) דף קמ"ט ק"נ. איתמר.]

מקור לטוענים כי דברי הרמב"ם בעניין המיצוע שבמדות הוא מחכמי אומות העולם, נמצא בספר מגדל עוז על הרמב"ם.

הבאנו בס"ד את דברי הרב שר, ואת התורת אברהם, אשר דוחים את אלה שלא קיבלו את דברי הרמב"ם בעניין המיצוע במדות, וטענו כי

תקראו שם את הסיפור בהרחבה.

התוצאה, באותו הערב, הוא חזר בתשובה. הוא כבר הניח את המפתחות בבית. לא נסע. חזר ברגל לביתו. ובסופו של דבר, הוא נהיה ראש ישיבה. ישב על התורה ועל העבודה.

כאשר שאלו אותו על כך, הוא אמר, זה שאבא שלי לא העיר לי כלום, שום דבר, רק חוס ואהבה, זהו מה שהחזיר אותי.

אבל שאלו, כיצד הוא היה יכול כ"כ לשמות, לראות את הבן הזה?

ברם, כעת הבננו. 'אין שום עצב בעולם'. גם בזה.

שאלה מהקהל: הדבר אינו תלוי בטבע האדם? כמו שישנו אדם שהוא פחדן יותר, וישנו אדם שהוא אמיץ יותר?

תשובת מרן שליט"א: אי אפשר להגיע לכך, אלא רק ע"י עבודת המדות. אכן יכול להיות אדם, שבטבעו הוא תמיד מתבדח.

הזכרת לי סיפור, על מישוהו שבא לאחד הרבנים, ואמר לו שהוא עצוב ודואג וכו'. אמר לו הרב, תשמע, יש לו פתרון עבורך. עצה. ישנו איזה בדחן, שבא לעירנו בכל מוצאי שבת, והוא מצחיק את האנשים. מספר להם בדיחות, והאנשים מתגלגלים מצחוק. אמר לו אותו יהודי, כבוד הרב, זה אני... הוא בא לספר לרב כי הוא מאד מודאג ועצוב. ומה שהוא צוחק, זה חיצוני, ולא אמיתי.

שאלה מהקהל: ההיתר לשתוק, זה בגלל שהוא 'בונה' שבסוף יהיה בסדר?

תשובת מרן שליט"א: יתכן. או שזה טוב. או שהוא יחזיר אותו בתשובה. או כי כל מה שעושה הקב"ה, לטוב הוא. הוא אינו דואג. מה שאפשר לחשוב כאן הוא, כי אכן הוא יקרב אותו ויחזירנו למוטב, או שהבושות שהוא עושה לי זאת כפרת עוונות בשבילו. וכדומה.

המשך השאלה מהקהל: הדבר דוחה חילול ה' שהוא התפרץ ככה בשב"ק ושותקים?

תשובת מרן שליט"א: זה בשביל לקרב אותו. המטרה היא לקרב. הנני מניח, כי ישנו כאן עניין של 'גדולה עבירה לשמה'. הרי למשל

מקור דברי הרמב"ם הוא מחכמי אומות העולם, ולכן הם לא התייחסו לכך.

כאשר הרב שר אמר להם, כפי שהינך מניח תפילין, ויושב בסוכה, כך ישנה ג"כ מצות 'זהלכת בדרכיו', כפי שכתוב הדבר ברמב"ם במפורש. למה אתם לא מקיימים את המצוה. הם דחו את הטענה הזאת. טענתם היתה, כי הדבר בא מחכמי האומות.

הוא, וכן התורת אברהם, שללו את טענתם, כמו שהבאנו בשיעור בעזרתו יתברך.

בסייעתא דשמיא, חושבני כי כעת – השבוע – התגלה לי הסוד, ונודע היסוד, מהיכן הם לקחו זאת, וטענו כי הדבר בא מחכמי אומות העולם. חשבתי ואמרתי בתחילה, כי הדבר אינו מובא בשום מקום, וכי זאת סתם השערה שלהם. אולם נראה כי יש להם בסיס. הם לקחו זאת מהספר מגדל עוז על הרמב"ם. זהו מהר"ר שם טוב אבן גאון, תלמיד של"רשב"א.

אמנם רבים מגדולי ישראל, אינם מחשיבים אותו. כאשר הוא עונה על השגות הראב"ד, הם אומרים כי הוא לא ירד לכוונת הראב"ד, לא ענה על שאלתו. כותב דברים חסרי־פשר. הרבה דוחים את דבריו בשצף קצף. ע"י הקדמת מהרש"ל לים של שלמה בבא קמא.

מאידך, מרן הכסף משנה כמעט ואינו מתייחס אל המגדל עוז, ואם הוא מתייחס זה בלשון רכה. כי מרן היה ענוותן, כמו בית הלל, לכן הוא זכה שיקבעו הלכה כמותו. גם בנושא שלנו, בודאי שהוא ראה את המגדל עוז, אבל הוא כתב באופן אחר, מבלי להזכיר את המגדל עוז. מובן מדבריו, שיש לו דרך אחרת.

חידוש לאידך גיסא, בשערי יושר – הג"ר שמעון שקופ – זכורני כי לגבי כמה מלים שכתב המגדל עוז, הוא כתב על כך באריכות, להסביר את עומק כוונתו. דהיינו, כנראה ישנם כאלה שכן מחשיבים את דבריו. לא להסתכל על החיצוניות, אלא המגדל עוז כותב דברים אשר צריכים להתעמק בהם. לכן, יש לדבריו בכל זאת משקל.

חיפשתי עכשיו בשערי יושר ומצאתי בשער ז' פרק כ"א דף רפ"ב בזה"ל, הב"ח בהלכות

עבדים סי' רס"ז האריך שם לתרץ שיטת הרמב"ם כדברי המגדל עוז, אבל דבריו אינם מובנים, דכתב שם דההבדל הוא בין היה לו שהות לכתוב גט שחרור, ובין לא היה לו שהות לכתוב ג"ש, יעו"ש. וחילוק זה אינו מתקבל, ולכן תמה הט"ז על דברי המגדל עוז, יעו"ש בסי' רס"ז ס"ק י"ד. ולענ"ד נראה דדברי המגדל עוז נכונים ומסתברים בעניין זה, דהנה בגמ' פרק מרובה איתא מתקיף לה ר' זירא אימא סימא את עינו וכו', ודברי המגדל עוז בעניין זה עמוקים ומסתברים עכ"ל. אמנם יש לשים לב שדייק ונזהר לכתוב 'בעניין זה', דמשמע לא בשאר עניינים.

וז"ל המגדל עוז, 'דעות הרבה יש לכל אחד' וכו' עד 'לא לזו ולא לזו' – על מ"ש הרמב"ם שם, כי יש בעל חימה כועס, ויש אדם שדעתו מיושבת וכו', ואח"כ הוא מביא את כל המדות. מהו המקור לכך? בא ואומר לנו המגדל עוז – כל זה מדברי חכמי המוסר, אשר לקחוהו מדברי רז"ל ומשלים שהן מפורשות בתלמוד, אשר אין להם סוף.

כאן עדיין ישנו קצת מקום לדון, כי הוא כתב רק, שהם 'לקחו מדברי רז"ל'. כאן הוא לא כתב זאת בבירור.

אולם בפיסקא הבאה, בהלכה ד', הוא כבר כותב את זה בצורה מפורשת. וז"ל, 'ולפיכך צוו חכמים הראשונים' עד 'שלם'.

היה קשה למגדל עוז, מה הפירוש 'ציוו חכמים הראשונים'? הוא חיפש ולא מצא, היכן 'ציוו' על כך 'חכמים הראשונים'?

על [בס"א כתוב 'כל', וממילא ההבנה אחרת. העורך] חכמי המוסר, אמרו צוואה זאת. וגם המה, גנובה היא אתם, מאשר דרשו ז"ל 'ישם דרך אראנו בישע אלהים', כל השם ארחותיו בעולם. סוף אגדת גסות הרוח, פרק ראשון דסוטה (דף ה').

הנה כאן הוא כותב במפורש, כי חכמי המוסר גנבו זאת מחז"ל. מובן אם כן שהוא מדבר במפורש על חכמים גויים, והוא כותב זאת מתוך ידיעה ברורה. הדבר מפליא. כתוב 'ציוו

בתורת מקור, הוא מסתייע ממנה. הבאנו זאת בס"ד בשיעור וארא [בעמ' 11] וז"ל, וכבר הזכירו חכמים את העניין הזה, ופירשו בו ואמרו [מו"ק ה' ע"ב וש"נ] כל השם אורחותיו, זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה, שנאמר [תהלים נ, כ"ג] ושם דרך אראנו בישע אלהים, אל תקרי ושם דרך אלא ושם דרך. וְשׁוּמָא, הוא השיעור וההערכה. זהו העניין אשר פירשנו בכל הפרק הזה בדיוק. הרי שהרמב"ם עצמו מפרש, כי זאת היא הכוונה בדברי חז"ל. א"כ לכאורה המגדל עוז צודק, אעפ"י שהמגדל עוז לא ציין זאת, וכנראה לא ראהו, אבל כיוון לכך מדעתו.

ברם, גם הכסף משנה צודק. כי כנראה, אם הרמב"ם לא ידע את דרך המיצוע, שאמרו חכמי האומות, הוא לא היה מסביר כך את דברי חז"ל. ההבנה הזאת, במאמר חז"ל הזה, הוא מכיון שלרמב"ם כבר היו לו הקדמות. ומבחינת הרמב"ם – כפי שחז"ל אומרים – 'חכמה בגויים תאמין', הרי הרמב"ם לא ראה בזה דבר שלילי, לפי שיטתו. א"כ מי שידע את העניין הזה של מיצוע, מה שאמרו חכמי אומות העולם במוסר, אזי הוא ממילא מדביק זאת לכאן. לכן הרמב"ם אמר, כי זהו מה שחז"ל התכוונו.

אולם מישוהו אחר יכול לחלוק על כך, מה פתאום? הרי מי שאינו יודע זאת, לא יבין את זה מן הגמרא. אתה – הרמב"ם – חיברת את שני הדברים, אבל מהגמרא בעצמה אי אפשר להגיע אל המסקנא הזאת.

ואכן יש למאמר הזה פירושים רבים אחרים. ולא רק רש"י, אלא עוד רבים, כמו שאפשר לראות למשל בילקוט ביאורים שבתלמוד בבלי מתיבתא.

והדבר אינו פלא. הרי ידועים דברי רבי עובדיה מברטנורא בתחילת מסכת אבות, לגבי השאלה למה כתוב משה קיבל תורה מסיני וכו' בהתחלת מסכת אבות? לכאורה, היו צריכים לכתוב זאת מיד בהתחלת מסכת ברכות, משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו', תורה שבעל פה. או בהתחלת סדר נזיקין, ששם

חכמים הראשונים, ולפי דבריו אין הכוונה לחכמי ישראל, אלא לחכמי המוסר הגויים. אנחנו לא היינו חושבים שיכולה להיות הבנה כזאת ברמב"ם, אלא 'חכמים הראשונים' היינו חז"ל. כמו תמיד.

אבל, איפה הדבר כתוב? מהו המקור של רמב"ם? ישנה על כך גמרא מפורסמת במסכת סוטה, כפי שמציין המגדל עוז. וכן הוא ג"כ במסכת מו"ק דף ה' ע"א.

בגמרא שם כתוב בזה"ל, אמר ריב"ל, כל השם ארחותיו בעולם הזה, זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה. שנאמר [תהלים נ, כ"ג] וְשֵׁם דֶּרֶךְ, אֲרָאנוּ בִישַׁע אֱלֹהִים. אל תקרי וְשֵׁם, אלא וְשֵׁם דֶּרֶךְ. הקריאה בפסוק בשי"ן שמאלית, מלשון לְשֵׁים. והדרשה, בשי"ן ימנית, במובן שוּמָא.

כל השם ארחותיו. נו, הרי גם הרמב"ם כתב כך, לפיכך צוו חכמים הראשונים שיהא אדם וְשֵׁם דעותיו תמיד. אבל היכן כתוב, 'אמצעית' לא כתוב 'אמצעית', אלא רק וְשֵׁם דעותיו. הכסף משנה מציין, בפרקא קמא דסוטה דף ה'. הכסף משנה הסתפק בזה, הוא לא הוסיף יותר. מובן לדעתו שהרמב"ם התכוון לזה, כאן חכמים מצווים על כך. אבל המגדל עוז לא רצה לפרש ככה, מכיון שאין פה ציווי.

ועוד, מי אמר שזהו ביאור המלים 'השם ארחותיו'. כי רש"י למשל מפרש שם, כי הכוונה שהאדם מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה וכו'.

ועוד, פה כתוב רק, כי מי שזוכה לכך אזי הוא זוכה ורואה בישועת ה', אבל זה לא בא להגיד שישנה כאן הנהגה מחז"ל שקבעו לעשות כך. וק"ו לומר שזה מדאורייתא, כפי שהרמב"ם מוסיף בסוף, כי אנחנו מצווים וכו'. היכן פה הציווי?

אומר לנו המגדל עוז, נכון. הם – חכמי המוסר הגויים – גנבו זאת מכאן. זהו השורש, והם 'בנו' על פי זה. גזלו וקנו את זה בשינוי...

נראה כי הכסף משנה, לא מצא חן בעיניו הדבר, ולכן הוא כתב בסתם כי המקור לכך הוא מן הגמרא. ותו לא.

לכאורה המגדל עוז צודק. כי הרי הרמב"ם עצמו בשמונה פרקים, הביא את הגמרא הזאת

נקבעה מסכת אבות. הרי במסכת אבות מדברים על ענייני מוסר, דעות ומדות והנהגות, ולא הלכות, אם כן מדוע דוקא פה כתבו כי משה קיבל תורה מסיני, ומסרה ליהושע וכו', את כל השלשלת של מסירת התורה, הרי לא כאן הוא המקום?

עונה רבי עובדיה, כי הכוונה להגיד לנו, שאפילו המוסר של חז"ל זאת תורה מסיני.

וזה לשונו שם, אומר אני, לפי שמסכת זו אינה מיוסדת על פירוש מצוה ממצוות התורה כשאר מסכתות שבמשנה, אלא כולה מוסרים ומדות, וחכמי אומות העולם ג"כ חיברו ספרים כמו שבדו מלבם בדרכי המוסר כיצד יתנהג האדם עם חבירו. ישנם ספרי מוסר, גם לאומות העולם, אבל הן המצאות משכלם. ואילו הם דברים שיכולים להשתנות וכו'.

לפיכך התחיל התנא במסכת זו משה קבל תורה מסיני, לומר לך שהמדות והמוסרים שבזו המסכתא, לא בדו אותם חכמי המשנה מלבם, אלא אף אלו נאמרו בסיני. ויעו"ש מה שביארנו בס"ד במילי דאבות.

שאלה מהקהל: א"כ כיצד אפשר לקחת זאת מהם?

תשובת מרן שליט"א: הרמב"ם סובר שכן אפשר.

הערה מהקהל: מהר"ח ויטאל כתב בשערי קדושה, כי המדות אינן חלק מן התורה, כי הן הכנה לתורה. הן לא חלק מתרי"ג מצוות. כיצד הדבר מסתדר עם דברי הרמב"ם, שכתב כי זאת מצוה מדאורייתא של 'זהלכת בדרכיו'?

תגובת מרן שליט"א: אלה מחכמי ישראל, שלקחו מאומות העולם, כגון הרמב"ם שלקח מפילסופיא. ולא רק הוא, אלא גם בעל חובות הלבבות, הם לקחו מחכמי המוסר של אומות העולם. גם הר"א בן הרמב"ם. הם היו צדיקים וחסידים, והם לקחו וביררו מה יש להם דברים טובים, והם לא ראו בזה דבר שלילי.

אמנם בדרך כלל, הדרך הזאת איננה מקובלת בעם ישראל. וקל וחומר חכמי הקבלה, כי 'מקובלים' ופילסופים זה שתי קצוות. לכן ישנם

הרבה מקובלים, בפרט בדורות האחרונים, כגון בעל עבודת הקודש, רבי מאיר אבן גבאי, בספרו עבודת הקודש ותולעת יעקב, הוא כתב דברים חמורים מאד נגד הרמב"ם, להוכיח כי כל מה שהרמב"ם כתב הם טעויות. וכבר הרמב"ן – הבאנו זאת כבר בשיעור הקודם – כתב כי הם 'סותרי התורה'. בפרט הם, מפני שידעו את נסתרות התורה, המקובלים מדור לדור, הרמב"ם בשבילם היה לצנינים, להכניס את זה. כי ההיפך, ישנה מסורת בתורה של חכמי ישראל, בלי שום קשר לפילסופיא. אבל מכיון שהננו לומדים תורה, והתורה היא אמת, עלינו להסביר את העניין, שנדע מה אכן כתוב פה לפי האמת.

גם המאירי, הוא ג"כ בכיוון הזה, וכתב במסכת מועד קטן [דף ה' ע"א] בזה"ל, כלל גדול מסרו לנו רבותינו – שימו לב שהוא כותב זאת בהדיא בשם 'רבותינו' – במדותיו של אדם, להיות מכון ארחותיו, ומחזיק בדרך 'הממוצעת' שבהם. ואם עשה כן, מובטח לו שהוא בן העולם הבא. אמרו חכמים, כל השם ארחותיו בעולם הזה, זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה. שנאמר 'ושם דרך אראנו בישע אלהים, אל תקרי ושם אלא ושם'.

הוא מייחס זאת ל'רבותינו'. הרי ידוע שהמאירי הוא בדרך של'רמב"ם'.

אותו הדבר הוא כותב, בספרו 'חיבור התשובה' [דף 216]. הנני אומר זאת, רק בכדי שנדע אמת לאמיתה של'תורה, שלא נעוות חלילה. כתוב שם בזה"ל, נשוב לענייננו, והוא שצריך לכל בעל תשובה לחדש הנהגתו הקדומה, לבער מקרבו כל סיג מדה מגונה אע"פ שאין בה עון פרטי, וכן לקנות לעצמו כל מדה מעלה. ועל זה הזהירו בעל התשובה לעשות לעצמו סיגים וגדרים, לשמור משמרת תשובתו בענינים ההם.

הראשון, הוא נטיה אל הקצה במדות שחטא בהן, ר"ל שראוי לו להיזהר שלא יספיק לו לקחת הדברים אשר הוא נכשל בהם על צד 'המיצוע', ועל דרך מה שהותר לכל, אבל

דרך אגב, גם חובות הלבבות כך, רק 'העולם' אינו יודע זאת. זהו סוד, הגלוי למי שידע מכך. כבר בשיעור יתרו התשפ"ה בשל"ו הבאתי כי מהם המקור למה שכתב שם בשער הכניעה פרק ז', המספר לש"ר מצוותיו עוברות לזה שסיפר עליו, מה שרבים התפלאו על כך מניין לו. הם צודקים. ואכמ"ל.

ואפשר לראות, שכאשר המאירי מדבר על ענייני קבלה הסודיים, הוא 'בצד השני'. הוא קצת מסתייג. שם בתחילת עמוד 216.

כי אלו שתי דרכים שונות. הדרך שאתה – השואל מקודם – אומר, זהו דבר נכון. זוהי האמת. לכן יש הסתייגות בישראל מדברי הרמב"ם בכמה עניינים. אולם כעת רצוני ללמוד את הרמב"ם, כמו הרמב"ם. לא לשקר בשם הרמב"ם. לא להגיד ולכתוב דברים שאינם נכונים, להסביר את הרמב"ם לא כמו שהתכוין הרמב"ם עצמו.

המשך השאלה מהקהל: יוצא שישנה מחלוקת בין מהר"ח ויטאל לבין הרמב"ם, האם המדות הן מצוות עשה, או שלא. כי לפי מהר"ח זאת איננה מצוות עשה.

תגובת מרן שליט"א: יפה. זאת הערה נכונה. לפי הרמב"ם, זוהי מצוות 'זהלכת בדרכיו', הדבר כתוב בתורה עצמה. ולפי דברי מהר"ח, זאת רק הקדמה לתורה, וזה לא נכלל במצוות התורה. יכול להיות.

אם כי אולי צריכים לעיין בזה יותר, כי מ"ש הרמב"ם 'זהלכת בדרכיו' זהו רק לגבי הלכת באמצע, אבל זאת עבודה נוספת. דהיינו, אפשר לומר כי המצוה המוקדמת לתורה היא שהאדם צריך לתקן את מדותיו. נמצא שאם אדם היה כעסן, וכעת הוא תיקן את עצמו ונהיה אדם שאינו כועס, הדבר כבר בסדר. או אדם קמצן, אשר תיקן את עצמו והוא כבר לא קמצן, יכול להיות שזה נקרא שהוא כבר תיקן. אבל שזה יהיה באמצע, זהו כבר השלב הבא. ועל זה מצווה התורה והלכת בדרכיו, לדעת הרמב"ם. אינני יודע, האם חובה לעשות פה התנגשות ביניהם, אולי אפשר ליישב את המהלך, כמו שאמרנו.

שהוא צריך לנטיה אל הקצה בענינים ההם אשר נכשל בהם.

אם הוא נכשל, אזי הוא צריך ללכת אל הקצה. בכדי לתקן את עצמו, הוא לא יוכל ללכת באמצע. באמצע הולך רק מי שהוא כבר מתוקן, פחות או יותר, הוא איננו גרוע. משא"כ מי שהוא צריך תיקון. זהו כפי שכאשר רוצים ליישר דף, צריכים להפוך אותו לצד השני, ואח"כ מגיעים אל האמצע.

וזהו הראוי והמבוקש, בהתחלת הנהגתו אחר התשובה. וכבר התבאר מפי 'רוב החכמים הקדומים' עניין רפאות הנפש היותר על זה הצד. כעת הינך צריך ללכת בדרך קיצונית, ואח"כ לאט לאט תגיע אל האמצע.

כי המבוקש מאשר לא נכשל במעשים, הוא לכתו בדרך הממוצעת, ולקחו המעשים השווים 'הממוצעים' בין שני הקצוות, שהאחד מהם תוספת והשני חסרון, כמו שביאר הר"ם ז"ל. הר"ם – דהיינו הרמב"ם – כתב זאת. הקדים שזה עפ"י 'רוב החכמים הקדומים' והכוונה לגויים, והוא מביא בהמשך את דברי הרמב"ם. מציין גם לרמב"ם בענייננו.

וגם אח"כ [בעמ' 409] הוא כותב בזה"ל, וכיוון בזה בהזהרת היות האדם מחזיק בדרך 'האמצעית', אם במעלו מדות אם במעלות שכליות וכו'.

ומי שיעיין במקורות שלו, יראה מה שהובא במבוא שם דף י' לגבי 'חכמי מוסר', ויחפש מי הם חכמי המוסר? פעמים רבות מצאו, כי זהו הספר בן המלך והנזיר, שזהו ג"כ ספר שאינו משלנו. הוא תורגם מלשון ערבי ללשון ק"ק, ע"י ר' אברהם הלוי אבן חסדאי. גם 'משלי ערב', הוא מביא גם מחכמי הערבים.

באחת המהדורות של ספר זה, שיצאה לאור מקרוב, כתוב בשער, בן המלך והנזיר, ספר מוסר קדמון בדרך משל ונמשל, שהודפס ביותר משלושים מהדורות, ודבריו היו מצויים אצל גדולי הדורות, ביניהם הגר"א, גדולי החסידות, הבן איש חי ועוד. מהדורא חדשה עם הערות וציטוטים מגדולי הדורות, וכן דברי המאירי בחיבוריו שציטט ממשלי הספר.

שאלה מהקהל: לכאורה היה מספיק לכתוב, 'ציוו חכמינו'. וכי אפשר לומר, 'ציוו חכמינו הראשונים', על חכמים גויים?

תשובת מרן שליט"א: כתוב 'חכמים הראשונים', לא חכמינו.

המשך השאלה מהקהל: יש לדברים שלהם תורת 'ציווי'?

תשובת מרן שליט"א: עכ"פ כך המגדל עוז הבין, ובעיקרון זה לא מופרך. אמנם כנראה בגלל זה מרן הכסף משנה, לא מצא חן הדבר בעיניו, והוא נטה מכך. הוא ציין את המקור מהגמרא, מבלי להוסיף זאת. והדבר לא היה קשה לו.

במדת מה יוצא, ששניהם צודקים. כי סוף סוף הדבר איננו מפורש בגמרא. אבל עכ"פ מה שבטוח הוא, שהמגדל עוז ראה זאת בספרי אומות העולם, הוא ידע שחכמי אומות העולם כתבו זאת. ממילא צודקים אלה מסביבת סלבודקה, אשר אמרו כי המקור לדברי הרמב"ם הללו הוא מאומות העולם. הם יטענו, אכן זה בא מאומות העולם, והרמב"ם הוא שהדביק זאת למאמר חז"ל. ומי שאינו סובר כך, הוא יפרש את העניין בצורה אחרת.

[ברם יש להעיר שבכל המקומות שהזכיר הרמב"ם חכמים הראשונים, כוונתו לרבותינו ז"ל. ומסתמא כך הוא גם כשהזכיר חכמים סתם. ואת חכמי האומות מזכיר בלשונות אחרים, חכמי יון, חכמי יון ופרס, חכמי הגויים הקדמונים, חכמי האומות, חכמי הרופאים (אף שיתכן שיהיו בכללם מישראל). ואם כן בודאי גם כאן כוונתו לרבותינו ז"ל. ובפרט דנקט ציוו, שבודאי אין שום כח לצוואות חכמי האומות. אלא שביאר דברי רבותינו ז"ל על פי חכמי המוסר של אומות העולם. איתמר.

וראיתי כתוב בילקוט חיים ח"ט הלכות חנוכה דף קס"ט ק"ע, כי כשהרמב"ם כותב חכמים הראשונים, על הרוב כוונתו לחכמי המשנה, ולפעמים על חכמי התלמוד, עיין הלכות יסודי התורה פרק ב' הלכה י"ב, ופרק ד' הלכה י"ג, והלכות תשובה פרק ח' הלכה ב', וסוף הלכות ספר תורה, והלכות ציצית פרק א' הלכה ה',

והלכות חמץ ומצה סוף פרק ו', והלכות תרומות פרק א' הלכה א', והלכות חובל ומזיק פרק ג' הלכה ז', ועוד. יודא חרזין.

שאלה מהקהל: אבל אחרי שהרמב"ם כבר קיבל את זה, הדבר הפך להיות תורה. תורה שלרמב"ם.

תגובת מרן שליט"א: כגון דא אומרים בשם החזון אי"ש, כי הלכות קידוש החודש ברמב"ם, שזה ג"כ מחכמי יוון, כיון שהרמב"ם העלה זאת בספרו משנה תורה, אזי הרמב"ם הכניס את זה לתורה. מי שלומד את ההלכות הללו, הדבר נחשב שהוא עוסק בתורה. אפילו שזה מהם, כפי שהרמב"ם כתב שם בעצמו. כל המהלכים של-ירח, כל ענייני קידוש החודש, הוא לקח מהם. כך מפורסם בשם החזון"א. אמנם אין הדבר מוסכם, ובלנ"ד נרחיב על כך בשיעור נוסף.

תגובה לשואל, האם 'הדרך האמצעית' שכתב הרמב"ם, היא נמדדת לפי התוצאה, או לפי המעשה. ובירור מי הם ההולכים בשיטת הרמב"ם בעניין זה.

ידידנו הרב יהודה גמליאל הי"ו, מלומדי כולל האברכים כאן נתיבות מהרי"ץ, בנו של ידידנו הרה"ג אוריה גמליאל שליט"א, שלח אלי מכתב לגבי מה שהבאנו בשיעור הקודם, בזה"ל, לכבוד מרן מו"ר רבי יצחק רצאבי שליט"א.

בעניין שיטת הרמב"ם שצריכים ללכת בדרך הממוצעת.

התורת אברהם זצ"ל כתב, שרואים שהקב"ה לא הולך בדרכי הרחמים הקיצוניים, כיון שמאריך אף רק עד עשרה דורות וכו'. וכגון מה שאדם הראשון הוצא מגן עדן, וקיבל ארבעים קללות, ולבסוף המיתה וכו'.

ושאלו (כמובן בשיעור), דלכאורה אכתי אין זה דרך האמצע ממש, שגם זה כלול הוא ברחמים אינסופיים כלפי חומרת המעשה.

אמנם נלע"ד ליישב, שהרי מה הוא הסרגל שנבחנות בו הדעות? הרי אי אפשר לכמות דברים כאלו שיהיו במדה ובמשקל?

אבל ישנו חידוש נוסף [המובא בס' בין אדם לחבירו שם, עמ' 152], כי גם הגר"ז – שלחן ערוך הרב [או"ח סימן קנ"ו סעיף ג'] – הוא ג"כ כותב כך. אנחנו הבאנו את הקיצור שלחן ערוך [בסימן קנ"ו סעיף ג'], אבל לדבריו נמצא שעוד לפני כן, כבר הגר"ז כתב זאת. אמנם המעיין יראה שהוא אינו מרחיב כ"כ, כמו הקיצור שלחן ערוך, אבל מ"מ כתב בזה"ל, מצות עשה מן התורה לילך בדרכי ה', שנאמר והלכת בדרכיו. וכך למדו בפירוש מצוה זו, מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון וכו'.

וכיצד? ירגיל אדם עצמו במדות טובות, עד שיקבעו בו. יעשנה וישנה וישלש במעשים שעושה על פי המדות האלו, ויחזור בהם תמיד, עד שתהיה עשייתן קלה בעיניו, ויקבעו המדות בנפשו. כגון אם היה כילי, יפזר ויתן ממון הרבה לעניים, ויגמול חסד גם לעשירים, ויחזור ויתן, עד שתיקבע בנפשו מדת זרוב חסד' שנשתבח בה הקב"ה.

המקור לכך, הוא ברמב"ם שם בשמונה פרקים, ובהלכות דעות סוף פרק א'.

ואחר שתיקבע בנפשו מדה זו [בערכין פרק המקדיש שדהו (דף כח). במשנה ובגמרא שם, ובכתובות פרק נערה דף נ' ע"א, ועיין ברש"י פ"ב דביצה דף ט"ז ע"א, ובפרק ו' דחולין דף פ"ד ע"א] לא יפזר יותר מדאי, שזו אינה דרך טובה, ותקנת חכמים שלא יבזבז יותר מחומש, אלא ינהג בדרך המיצוע, הוא דרך הטובה והישרה.

הנה כאן 'דרך המיצוע' שלקח מהרמב"ם. אבל האמת היא, שאפשר להתווכח כאן. כי הוא – הגר"ז – לא הביא את כל המדות, וכתב ללכת באמצע, אלא הוא מביא כי ישנה תקנת חכמים שלא לבזבז יותר מחומש, וע"ז כותב 'אלא ינהג בדרך המיצוע, הוא דרך הטובה והישרה'. נראה שהוא עשה זאת ככה בעקפיין, שפ"ל את ידיו. לענ"ד קשה להגיד שהוא ממש הלך בשיטת הרמב"ם, אלא הוא 'תפס' זאת בנקודה מסויימת. כי אחרת, הוא היה צריך להרחיב. אינני חושב שהוא היה מסתפק לומר זאת רק במלה אחת קצרה.

לכן נראה שדרך האמצעית נמדדת לפי התוצאה, אם רצויה וטובה היא אם לא. ולדוגמא במדת הרחמים, אם אדם ילך בדרך שעל ידה התוצאה תהיה לא טובה, שלא מתייחסים לדבריו, כיון שלא עומד על הדין, אזי נחשב לו שנטה לצד הרחמנות יותר מדאי. ואם הולך בדרך שהתוצאה היתה שמכלה את אותם הנתונים לו, סימן שנטה לדרך האכזריות. וכן הלאה.

ולפי זה גם מיושבת שיטת התור"א הנ"ל. אך גם כל השאלה על הדרך הממוצעת ריקה מתוכן, דלא יתכן שהשי"ת ילך בדרך שתזיק לבריא, גם אם אין אנו מבינים וטועים לחשוב שהיא רחמנית מדאי [בשנות הטובה] או אכזרית מדאי רח"ל [בשנות הצרה].

ישר כוחו. ברוך יהיה. טוב שהוא האיר עוד קצת את העניינים.

*

ראיתי כי בספר אוצר בין אדם לחבירו – חלק והלכת בדרכיו [דף 136] הביא את שיטת הרמב"ם, יש לו על זה מדור בפני עצמו [פרק ה'], והוא מביא מי וְמי ההולכים בשיטת הרמב"ם. אנחנו מצאנו בס"ד את ספר החינוך, הבאנו אותו, אבל את הספר הזה – בין אדם לחבירו – ראיתי רק השבוע, וראיתי כי מלבד מה שהוא הביא אותו, הוא מוסיף עוד משהו שהולך בשיטת הרמב"ם, וזהו ספר הבתים, להר"ר דוד כוכבי. כנראה מבחינה השקפתית יש לו ג"כ את אותה ההסתכלות, פחות או יותר. הדבר מתאים לו, כי הוא הולך בעיקבות הרמב"ם, הן בסדריו והן בלשוניותיו. אולם רואים שראשונים אחרים התעלמו מכך.

בספר הבתים, מצות עשה רי"א, כתב בזה"ל, כבר הרחיב הרמב"ם בעניין המדות, שצריך שיתנהג בדרך הממוצעת, כמו שתמצא בהלכות דעות. מזה שהוא כותב כך, נראה כי הוא מסכים עם הרמב"ם.

וכן מביא שם מספר יד הקטנה, שהלך בשיטת הרמב"ם.

אולם עכ"פ בספר בין אדם לחבירו שם, הוסיף עוד דבר מעניין, כי גם בעל מסילת ישרים, הרמ"ח לוצאטו, הולך כמו הרמב"ם.

ברם פה צריכים להבין היטב, לא לטעות. כי ישנן כאן שלוש נקודות. ברמב"ם ישנם כאן שלושה חידושים.

מי שיסכים עם הרמב"ם בשלושת החידושים, אזי נקרא שהוא הולך ממש בשיטת הרמב"ם. כי להסכים עם הרמב"ם, שיש ללכת בשיטת המיצוע – ודרך אגב, גם את זאת אתה [השואל מקודם] צריך לדעת, כי שיטת הרמב"ם ללכת בדרך המיצוע, גם אם המקור הוא מאומות העולם, בכל זאת רבים מאד מגדולי ישראל קיבלו את השיטה הזאת. בהרבה ספרים הדבר מובא. או כפי שאמרנו, בתורת 'חכמה בגויים תאמין', כי זהו דבר נכון. או בגלל שהם לא ידעו שהמקור מאוה"ע...

אבל עכ"פ הם אינם מפרשים, שזאת הכוונה במצוה מדאורייתא של 'זהלכת בדרכיו'. זהו חידוש רק של-רמב"ם. וזוהי הנקודה השנייה.

והנקודה השלישית, שצריך אדם להיות שמח כל ימיו, בנחת, בסבר פנים יפות. וכמובן גם זה מדאורייתא לדעת הרמב"ם.

וז"ל הספר מסילת ישרים בהקדמה, וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ שָׁאֵל מֵעַמְּךָ, פִּי אִם לִירְאָה אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, לְלַכֵּת בְּכָל דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אוֹתוֹ [דברים י', י"ב]. ההליכה בדרכיו, כולל כל עניין יושר המדות ותיקונם, והוא מה שביארו ז"ל מה הוא רחום אף אתה רחום וכו'. וכלל כל זה, שינהג האדם כל מדותיו וכל מיני פעולותיו על פי היושר והמוסר. וכללו חכמינו ז"ל [אבות פ"ב] 'כל שהיא תפארת לעושיה, ותפארת לו מן האדם'.

והרי הרמב"ם [בפיהמ"ש] הוא שהסביר כך את המשנה הזאת, 'כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם', כי הכוונה בזה היא שצריכים ללכת בדרך המיצוע. שוב הפעם, לא כתוב במשנה במפורש 'מיצוע', אבל הרמב"ם מחבר זאת עם מאמרי חז"ל.

דהיינו כל ההולך אל תכלית ההטבה האמיתית, דהיינו שתולדתה חיזוק התורה ותיקון אחוות המדינות.

על כך כותב מחבר הספר בין אדם לחבירו [שם בעמ' 152], אף שלא הזכיר שזאת שיטת הרמב"ם, נראה שסמך עליו.

ברגע הראשון שראיתי זאת, השתוממתי. איפה הוא מצא פה שהרמח"ל סמך על דברי הרמב"ם? וכי כתוב כאן עניין המיצוע? לא נזכר כאן בכלל, מיצוע. מהיכן הוא לקח, שזאת שיטת הרמב"ם?

אבל אח"כ התבוננתי, והבנתי כי הוא צודק. הרי ישנם כאן ג' דברים, כמו שהקדמנו בס"ד. הרמב"ם אומר כמה דברים.

ראשית, שזהו הפירוש של 'זהלכת בדרכיו', ללכת באמצע.

אולם ישנו חידוש נוסף בשיטת הרמב"ם, האם העניין של 'זהלכת בדרכיו' הוא לגבי תיקון המדות, ללכת בדרך האמצעית, או כפי שישנם ראשונים הסוברים, כי מצות 'זהלכת בדרכיו' היא על גמילות חסדים, כגון ביקור חולים, הלוואה וצדקה. בזה בודאי שישנם ראשונים אחרים אשר חולקים על הרמב"ם. וכאן בספר מסילת ישרים רואים כי הוא הלך בשיטת הרמב"ם, ש'זהלכת בדרכיו' זה על מדות. בזה כן. לא כמו אלו הסוברים שזה על חסד.

ברם לגבי המיצוע, מאן דכר שמיה שזה מדאורייתא. א"כ רק בפרט אחד, הוא – המסילת ישרים – הלך כמו הרמב"ם.

נזכיר שוב את תמצית שלושת הדברים. א' שזהו פירוש והלכת בדרכיו. ב' שהממוצע במדות הוא מדאורייתא. ג' שיהא שמח כל ימיו. וכמובן שגם זה מדאורייתא.

דבר זה מובן, על פי מה שהוא – בספר בין אדם לחבירו – הקדים לכתוב בעמ' 138 וז"ל, שיטת הרמב"ם שונה משאר הראשונים [בה"ג, יראים, סמ"ג ועוד] הסוברים ש'זהלכת בדרכיו' הכוונה לעשיית המצוות של חסד, וס"ל שמדובר על הכוונת מדות האדם על הדרך הבינונית, ואילו המצוות המעשיות של חסד

כהמשך לכך, הנני מביא כעת את דברי מהר"ר משה בן מכיר, בעל סדר היום. והדברים מזעזעים. הספר שלו מפורסם, ומובא בפוסקים, כגון מגן אברהם וכו'. ועלידי ג"ע מהרי"ץ. הוא אחד מגדולי ישראל, בדור מרן הב"י ורבינו האר"י, והיה גר בעין זיתון, עלידי העיר צפת ת"ו. בשער הספר כותבים עליו כך, הנשר הגדול, בוצינא קדישא, הגאון המופלא, כבוד ה' מלא, רבי משה בן יהודה מכיר.

הוא מדבר בנספח לספר סדה"י לגבי המשנה הזאת, 'בן שמונה עשרה לחופה'. לפני כן הוא מסביר, מדוע 'בן חמש עשרה לגמרא?' למה בגיל עשר למשנה, ובגיל חמש עשרה לגמרא? מהו עניין הגמרא?

אי אפשר להביא את הכל, רק חלק מלשונו שם [בדף רמ"ז], עיקר הגמרא, להבין ולהורות האיסור וההיתר, ולידע פירושי המשנה והמקרא, ולדון במדות שהתורה נדרשת בהם, ולשמש תלמידי חכמים, וכמ"ש שימושה יותר מלימודה וכו'.

ועיקר הגמרא, צריך רב ורבן שיסביר סברות נכונות אמתיות. דהיינו, הגמרא זה לדעת את עומק הסברא בצורה מדויקת, לא לדמות דבר דומה לדבר שאינו דומה, להעמיק לדעת את החילוקים.

עד שהוא מעצמו יבין דבר מתוך דבר, וידע להורות בין קודש לחול ובין הטמא לטהור. ואח"כ יסמוך על עצמו, על כל דבר חכמה ודעת. מהגמרא מקבלים את החכמה, את ההבנה הדקה הזאת. ובלבד שלא ישכח מפיו, שיעסוק בו יומם ולילה. וכולי האי ואולי.

ובסוף הוא אומר, ובהיות הבחור בן חמש עשרה שנה, ונכנס בתוך שש עשרה, הדם מתגבר עליו, תאוות היצר הרע וחמדותיו – כעת מתחיל להשתלט עליו יצר הרע – לכן צריך להחליפו, בהיותו עוסק בתורה הנקראת [ת] תושיה, ולהיות ישוב באהלי שקוד החכמים, וללכת מחיל אל חיל. ובכן אם אבן הוא נימוח, ואם ברזל הוא מתפוצץ. כי בכח עסקו בעיון השכלי, מתבטל כח עיון החמרי.

כולל הרמב"ם במצוה 'ואהבת לרעך כמוך'. אלא שעצם שיטתו צריכה עיון, מה בדיוק נכלל במצוה.

אם כן, מי שיסבור כי הכוונה בזהלכת בדרכיו, היא על המדות, הוא הולך כמו הרמב"ם רק בפרט הזה. ותו לא מיד.

שאלה מהקהל: המסילת ישרים לוקח את אותו מאמר חז"ל במסכת סוטה, בעניין ושם דרך, ומביא זאת לגבי חובת הזהירות, שהאדם צריך לעשות חשבון נפש במעשיו. את אותו המאמר שאמרו כי זהו מקור הרמב"ם בעניין המיצוע, הוא לקח זאת לעניין אחר, לגבי הזהירות וחשבון הנפש על כל המעשים, לאו דוקא לגבי המדות.

תגובת מרן שליט"א: זה לא שם בהקדמה, אלא במקום אחר, בפרק שני, בביאור מדת הזהירות. שאדם יזהר מתחבולות יצר הרע, כי איש מלחמה הוא, ומלומד בערמימות. יפה. א"כ הדבר מחזק את העניין, כי הוא לא קיבל את שיטת הרמב"ם לגמרי.

תוספת דברים בעניין 'בן שמונה עשרה לחופה', והסבר מהר"ם בן מכיר מדוע כתוב 'לחופה' ולא 'לפ"ר'.

אנחנו בימים הקדושים הללו, ימי השובבי"ם, וכבר דיברנו בס"ד לגבי כמה וכמה עניינים בקשר לגזירת הגיוס.

הבאנו [בשיעור ויקהל-פרה התשפ"ה] את מה שכתב הבן איש חי [בפרשת שופטים] בזה"ל, והדבר ידוע, שיצר הרע יתגרה וילחם באדם באיסור עריות, יותר מכל איסורים. ואפילו חכם וצדיק שעוסק בתורה ימים ולילות, אינו יכול להכניע היצר הרע, אלא עד שישא אשה.

והבאנו גם [בשיעור וישלח התשפ"ו] את המדרש שמואל [פרק ששי דאבות], שכתב בזה"ל, צריך שיטהר את עצמו ממחשבות והרהורים רעים. ומצינו כי כאשר אמרו בן ט"ו לגמרא, תכף סמכו אליו בן שמונה עשרה לחופה. כי צריך שתכף ישא אשה, כדי שלא יהרהר הרהורים רעים, ויבוא לידי טומאה בלילה וכו'.

כי הוא גדול ורב ממנו, למי שיש לו עיניים לראות ולב להבין.

הוא כותב כאן, דבר חידוש. מסביר, במקום שהשכל ילך לשטיות, צריך לקחת אותו לעיון שכלי. כי העיון השכלי, יש לו יותר כוח מהעיון החמרי. צריך 'בן חמש עשרה לגמרא', כי בעת הוא צריך לשעבד את השכל, 'לשבור את הראש' להבין דברים עיוניים.

ועם כל זה, לא נמנע התנא מלהזכיר, שיניח עסק התורה וישא אשה – אולי לא צריך חתונה? לא. – משום דאין אפטרופוס לעריות יצר הרע, והוא אויב ואורב להפילו במקום שלא יוכל לקום, במחשבות רעות בהרהורים קשים. ואמרו [עיי' רש"י במדבר ט"ו, ל"ט] עין רואה, לב חומד, כלי מעשה גומרים. ונמצא מאבד עצמו לדעת, ומחריב עולמות.

לכן הזכיר לנו התנא, בן י"ח לחופה. אם מן טעם זה, אם משום [ישעיהו מ"ה, י"ח] לא תהו בראיה, לשבת יצרה. ושניהם כאחת טובים.

ואינו דומה תורה מאדם שלם, לתורה מאדם פגום. כמו שאמרו, כל השרוי בלא אשה וכו'.

אם כן, למה לא בגיל חמש עשרה?

על כך הוא עונה, ועם כל זה לא שמו עליו העול מקודם, כדי שיהיה עוסק לפחות ג' שנים בגמרא, פנוי בלא אשה, בלא עסק, בלא טרדה.

אם הוא יהיה נשוי, עם משפחה, אזי הוא יהיה טרוד. שלוש שנים, שיהיה פנוי לעצמו ללמוד גמרא.

ויועיל לו הרבה, על היסוד שיש לו בנו ממקרא ומשנה. וכעת גמרא.

ועוד, שהתלהבות יצר הרע אינו כל כך, ואפשר להינצל ממנו בנקל – בינתיים, אפשר להתגבר על היצה"ר – אם אין לו חברים רעים ממי ילמוד.

זאת הערה מעניינת. אפשר לבחור להינצל מיצה"ר בשלוש השנים הללו, מט"ו עד י"ח, אבל זה רק אם אין לו חברים מקולקלים שילמדו אותו דברים גרועים. אך אם יש לו חברים רעים, וק"ו בזמנינו אם יש לו את

המכשירים הטמאים, מרעין בישין, אזי רחמנא ליצולן. אבל אם הוא בחברה טובה, הוא אינו אמור להתקלקל.

ובהגיעו לי"ח, מוטל על אביו בחיוב גמור, לבקש לו אשה להכניסו לחופה.

בעת הוא משיב על שאלה מעניינת. לפי המשך דבריו תבינו, איזו קושיא הוא בא לתרץ. וזה לשונו, והזכיר התנא עניין חופה, משום שעניין חופה הוא היחוד שבין איש ואשתו. ורמז בזה, כי אין כוונת העניין הזה כל כך משום פריה ורביה, כי עדיין לא הגיעו לפרק כ' שמוטל עליו העניין בחיוב, כמ"ש תיפח רוחו וכו'. אבל עיקר העניין, להצילו מן החטא, ולא יחמוד בלבבו נשים נכריות האסורות עליו. וכדי למלאת תאוותו, ויהיה לו פת בסלו, צריך ליחד לו אשה, ובזה ינצל מן החטא.

הוא שואל שאלה, שלא חשבנו עליה. למה כתוב במשנה, בן שמונה עשרה 'לחופה'? לכאורה היה צריך להיות כתוב, בן שמונה עשרה 'לפריה ורביה'? הרי זאת היא המצוה.

לכן הוא אומר, לא. הנקודה איננה פריה ורביה, לזאת אפשר לחכות לגיל עשרים. אלא מה שבן שמונה עשרה צריך חופה, הוא בכדי להציל אותו מן החטא. הפלא ופלא.

את זאת וכיוצא בזאת, אומרים לנו חכמים גדולים, וכבר מלפני כ-500 שנה. ק"ו בן בנו של ק"ו, בדור שלנו, שיש כ"ב פיתוי יצה"ר, מכל צד ומכל פנה, מערכה לקראת מערכה.

הוא כותב, שהאבא 'חייב' להשיאו בגיל י"ח. לצערינו ישנם מצבים, שהבחור רוצים להתחתן, אולם ההורים אינם נותנים לו. וישנם כאלה, אשר הורסים את השידוך לילדים שלהם. הם מחליטים, מה לא טוב לבן שלהם. הבחור היה רוצה את השידוך הזה, אולם האם, לא מוצאת חן בעיניה המוצעת. היא חושבת, כי מה שאינו טוב לה, הוא גם אינו טוב לבן שלה. וכן האב, לא מוצא חן בעיניו הבחור המוצע לבתו.

לפעמים הדבר אינו נכון. דוקא מבחינתו זה היה מצויין, רק שהם משוסדמה אין ביניהם 'כימיה'.

שאיננו חייבים. אבל נתחיל, בדברים שאנחנו כן חייבים. אם את הדברים שאנו חייבים אנחנו לא עושים, מה אנחנו יכולים לצפות מהקב"ה? העניין הזה של הקדמת גיל הנישואין, מוקצה מן הדעת. בכלל לא מוכנים לחשוב על כך, לא לוקחים זאת בכלל בחשבון, שישנו צד כזה. שוללים ודוחים מיד.

אמנם ישנו עניין של מסורת הישיבות הקד', ההנהגה והשיטה. בודאי שהדרך ושיטת הלימוד צריכים להישאר, להמשיך. אך הרי אין המדובר כאן לשנות את השיטה, את הדרך ואת הכיוון, אלא רק לעשות שינוי מקום. הכל נשאר אותו הדבר. רק לתקן, לשפר את המבנה החיצוני.

הערה מהקהל: יש רמז במלים 'חובת' גיוס, כפי שהם אומרים. הרשעים אומרים 'חובת' גיוס לחרדים, ואנחנו נאמר 'חובת' נישואין בגיל י"ח.

תגובת מרן שליט"א: יפה. ואמרנו כבר, שהם אומרים 'בן שמונה עשרה לצבא', ואנחנו צריכים להגיד 'בן שמונה עשרה לחופה'.

צריכים להרחיב ולהסביר עוד, את העניין הזה. בלי נדר. אם כי אינני יודע, האם יקבלו. אני אומר דברים, שהלואי – אשרי המדבר על אוזן שומעת – ויקחו זאת לתשומת לב. אבל גם אם לא, אני בכל זאת אומר את זה.

ולמה? ראשית, כי הכי הרבה, גם אם לא שומעים, לכל הפחות הדבר יהיה בתורת מחצאה, לפחות שאנחנו מוחים על העניין הזה, כי לפעמים ח"ו זה שמזלזלים באיזה דבר, נפרעים מן השמים על כך.

זהו כפי שעזייהו מלך יהודה, נכנס להקטיר קטורת בבית המקדש. ועזריהו הכהן הגדול אמר לו, בשום אופן. לא־לך עֲזִיִּיהוּ לְהִקְטִיר לַיהוָה, כִּי לַפְּהִנִּים בְּנֵי־אֶהֱרָן הַמִּקְדָּשִׁים לְהִקְטִיר וגו' [דברי הימים ב' כ"ו, י"ח]. מצות הקטורת היא רק ע"י כהנים. אבל עזייהו זעף, ונכנס בכל זאת בחוצפא. ולא סתם. הוא אמר, אני מלך, ונאה למלך להקטיר לפני מלך. נכון שבדרך כלל רק הכהנים, אבל הוא החליט אחרת, יש

לא נראה להם 'הטיפוס' הזה. אבל, מי מתחתן? הוא והיא, או הם? אמנם מצד אחד, הבחור והבת אין להם נסיון, אולי הם אינם מבינים היטב, אבל צריך לקחת בחשבון את העניין הטבעיים והמדודות, 'חן אשה על בעלה', וזה דבר שההורים אינם יכולים לקבוע. וכדומה.

נפוי כיום לומר בצער, שישנם 'מַעֲכָבִי' שידוך. אבל פעמים רבות זה לא מדויק, אלא יש 'מַעֲכָבִי' שידוך.

ומדובר אפילו כשהם בגיל כ"ב וכ"ג שנה, קל וחומר לפני כן. בן י"ח, מאן דבר שמיה.

בקיצור, אינני יודע למה נפלנו. איך יצה"ר הצליח לבלבל את הדור שלנו, הצליח מעשה שטן, כי ממש הלבבות והמוחות אטומים. לא מוכנים לשמוע על תיקון הנושא הזה, של עניין הנישואין.

*

הנני רואה כי הזמן קצר והמלאכה מרובה, על כן אומר בעזר ה' וישועתו רק עוד נקודה אחת, לראות היכן היא הטעות שלנו.

מספרים על מו"ר הגרשז"א – ראש ישיבת קול תורה, הגרשז"א אורבך זצ"ל – שבא אליו מישהו ואמר לו במרנפשו, כי כבר שנים רבות הוא לא זוכה לפרי בטן. למה הקב"ה עושה לי זאת? כמה שאני משתדל, מתפלל וכו', וכלום. ענה לו הגרשז"א, תגיד, האם הקב"ה חייב לך משהו? וכי הקב"ה חייב שיהיה לך ילדים?

אותו אדם נבהל. הוא לא ציפה לכזאת תשובה. התחיל לבכות. אז הוסיף ואמר לו הגרשז"א, תשמע טוב. אכן הקב"ה לא חייב לתת לך ילדים. אבל אם אתה רוצה לזכות לילדים, תעשה דבר שאינך חייב. מה שעשית עד כה, זה מה שאתה חייב. אך הקב"ה לא חייב לך מאומה. תעשה להקב"ה משהו שאתה לא חייב, והוא ג"כ יתן לך משהו שאינו חייב...

ואכן, ההוא קיבל את העצה, והתחיל לעשות חסדים וכו', דברים שאינו חייב עפ"י ההלכה. ואכן זכה. מדה כנגד מדה.

אם אנחנו רוצים שהקב"ה יבטל את גזירת הגיוס, אזי אנחנו צריכים לעשות גם דברים

לו 'סברות'. וכתוב שהעולם נזדעזע, כמעט נחרב, כאשר עוזיהו מלך יהודה נכנס בעזרה, ובא להקטיר קטורת. בא לעקור דבר מן התורה. ורק כאשר עזריהו הכהן מיחה, רק אז נתבטלה הגזירה, ונתיישבו כל מעשה בראשית. כי אם ישנם המוחים בעולם הזה, הדבר מונע קטרוגים. והרחבתי בס"ד במקורות העניין, בנפלאות מתורתך הפטרת יתרו, ע"פ בשנת מות המלך עוזיהו. לכן, דבר ראשון, לפחות אנחנו מעוררים. גם אם לא ישמעו. לפחות מונעים אנחנו חרון אף מישראל.

שנית, על-דרך שנאמר [יחזקאל ג', כ"א] ואני את נפשי הצלתי.

שלישית, אני לא מתייאש. אי אפשר לדעת. אולי בכל זאת ישמעו? אולי חלק ישמעו? אפילו אחד אולי כדאי, אם משהו ישמע, ג"כ לפחות. והיה זה שכרנו.

תגובה מהקהל: שהרב ידע כי יש עוד תועלת מדבריו, כי בחורים שומעים וקוראים את דברי הרב, ומקבלים מכך עידוד חיזוק ואומץ להתחתן, חרף התנגדות מכיוונים אחרים. תשובת מרן שליט"א: ברוך תהיה. כן ירבה וכן יפרוץ.

שאלה מהקהל: לגבי הפסוק והודעת להם את הדרך ילכו בה [שמות י"ח, כ'], חז"ל דורשים, זאת גמילות חסדים. האם זאת מצות עשה?

תשובת מרן שליט"א: זה בבבא מציעא דף ל' ע"ב, והמקור במכילתא פ' יתרו, את הדרך, זו גמ"ח. ילכו, זה ביקור חולים. בה, זו קבורת מתים וכו' יעו"ש. בפשטות נראה כי זאת רק אסמכתא. אך נחלקו בזה רבוותא קמאי, אם הן מדאורייתא או מדרבנן, בה"ג ורבינו יונה ורמב"ן וכו', כיעויין רמב"ם ומפרשיו ריש פרק י"ד מהלכות אביל.

השם ברוך הוא יזכנו על דבר כבוד שמו, וינחנו בדרך ישרה אכ"ר.

לוח חזרה על הלכות טהרה ללימוד יומי בימי השובבי"ם

מתוך ספר 'שלחן ערוך המקוצר' חלק יורה דעה כרך קדושה

פרשת ש'מזות		
יום א'	סי' קנ"א - א, ב	חזרתי
יום ב'	סי' קנ"א - ג, ד, ה, ו, ז	חזרתי
יום ג'	סי' קנ"א - ח, ט, י, יא, יב	חזרתי
יום ד'	סי' קנ"א - יג, יד, טו	חזרתי
יום ה'	סי' קנ"א - טז, יז, יח	חזרתי
יום ו'	סי' קנ"א - יט, כ	חזרתי
ש"ק	סי' קנ"א - כא, כב, כג	חזרתי

פרשת ו'ארא		
יום א'	סי' קנ"ב - א, ב, ג, ד, ה, ו, ז	חזרתי
יום ב'	סי' קנ"ב - ח, ט, י, יא, יב, יג	חזרתי
יום ג'	סי' קנ"ב - יד, טו, טז, יז, יח, יט	חזרתי
יום ד'	סי' קנ"ג - כ, כא, כב, כג, כד, קנ"ג-א	חזרתי
יום ה'	סי' קנ"ג - ב, ג, ד, ה, ו, ז	חזרתי
יום ו'	סי' קנ"ג - ח, ט, י, יא	חזרתי
ש"ק	סי' קנ"ג - יב, יג, יד, טו, טז	חזרתי

פרשת ב'א		
יום א'	סי' קנ"ד - א, ב, ג	חזרתי
יום ב'	סי' קנ"ד - ד, ה, ו, ז, ח, ט, י	חזרתי
יום ג'	סי' קנ"ד - יא, יב, יג, יד	חזרתי
יום ד'	סי' קנ"ד - טו, טז, יז, יח, יט	חזרתי
יום ה'	סי' קנ"ד - כ, כא, כב, כג, כד	חזרתי
יום ו'	סי' קנ"ד - כה, כו, כז, כח, כט	חזרתי
ש"ק	סי' קנ"ד - ל, לא, לב, לג	חזרתי

פרשת ב'שלח		
יום א'	סי' קנ"ה - א, ב	חזרתי
יום ב'	סי' קנ"ה - ג, ד	חזרתי
יום ג'	סי' קנ"ה - ה, ו	חזרתי
יום ד'	סי' קנ"ה - ז, ח, ט, י	חזרתי
יום ה'	סי' קנ"ה - יא, יב, יג, יד	חזרתי
יום ו'	סי' קנ"ה - טו	חזרתי
ש"ק	סי' קנ"ה - טז, יז, יח	חזרתי

פרשת י'תרו		
יום א'	סי' קנ"ו - א, ב, ג	חזרתי
יום ב'	סי' קנ"ו - ד, ה	חזרתי
יום ג'	סי' קנ"ו - ו, ז	חזרתי
יום ד'	סי' קנ"ז - א, ב	חזרתי
יום ה'	סי' קנ"ז - ג, ד	חזרתי
יום ו'	סי' קנ"ז - ה, ו, ז, ח, ט	חזרתי
ש"ק	סי' קנ"ז - י, יא, יב, יג	חזרתי

פרשת מ'שפטים		
יום א'	סי' קנ"ח - א, ב, ג, ד, ה	חזרתי
יום ב'	סי' קנ"ח - ו, ז, ח	חזרתי
יום ג'	סי' קנ"ח - ט, י, יא	חזרתי
יום ד'	סי' קנ"ח - יב, יג, יד	חזרתי
יום ה'	סי' קנ"ח - טו, טז, יז, יח, יט, כ, כא	חזרתי
יום ו'	סי' קנ"ח - כב, כג, כד, כה, כו	חזרתי
ש"ק	סי' קנ"ח - כז, כח, כט	חזרתי

חדשי

ניתן להצטרף לרשימות התפוצה לקבל ישירות למוייל

הלכה יומית על הלכות טהרה

לפי סדר ההספק הנ"ל כולל שאלות לחזרה על ההספק השבועי
המעוניין ישלח בקשה להצטרפות בדוא"ל: or@shdaygen.co.il

שובו בנים שובבי"ם

לישיתמו שדרתם הוא 3.2 גרם, עולה שהוא שיעור 460.8 גרם לסעודה (פח ולפח), כפול פי'ד ימים.

ובמיני הרבה מן המקומות שעיטשים את הפיתיון, משערים לפי סעודה ליום, הדיינו כמה אדם ממוצע אוכל ליום, כגון סעודה אחת לזמניה ולכן, עולה בערך 2.30 ש' כנגד 84 ימים, הוא כ-200 ש'.

דברים המועילים לתקון הברית

יג. לחלץ מונבים דברים המועילים לתקון הברית מתוך שלחן ערוך המקוצר ח"י סמן ר"ד סעיף י"ז: [סמן כ"ד בגמטרי צדיק כולל ח"י סעיפים, ומ' לסוף, ח"י עולמים]

א. להתפלל בכוונה ובגב. והבי' מתקן פנים העינים, שהוא שורש החטא.¹⁸

ב. אמירת בריך שמחה בעת הוצאת ס"ת, מנוגלת לכפר עונות הקרי', ועיקר זמן אמירתו בכוונה של שבת.¹⁹

ג. להיות מעטרה הראשונים בברית הנוסחת.²⁰

ד. לעלות לתורה לפחות פעם אחת בכל חודש, (כמו ע"י קריה, אבל לא יעלה בלא שיתחיל²¹).

ה. לשמור שבת כהלכתו ולענוגה.²²

ו. כשהוא עושה אזהר מצוה, יעשה כח ובריות עד שתתמסר ויזיק בה, ונפטר בהננת המצות לפסח²³.

ז. לכבד ולאהוב לומדי תורה.²⁴

ח. ללמד ברי' ללמוד תורה, ולהורגים ביראת שמים²⁵.

ט. ללמד יתום בתוך ביתו, ויתנוה עמו כמו עם בנו²⁶.

י. להרבות בצדקה לעניים²⁷.

יא. לעסוק במצות הנוסחת כלה²⁸.

יב. ללמד להיות סדור שימולו ולידים על ברכיו²⁹.

יג. לקום במהרה והלילה לומר תקון חצות בבית³⁰.

יד. לכוון במדות המנהג, וכאשר ישמע שמחזקים אותו ישמרו ומחזקו³¹.

1. מר' שליסל הארי' בשערי האזינוס (כולל מוציא' פסח' על נדל), ובא' מה' הגד' בשמירת שבת 'כהלכה', והעלה זאת אחר עשר פרקים.

2. יסוד יסוף שם.

3. שם.

4. שם.

5. שם.

6. שם.

7. שם.

יחודר עם קונה באילו עומד לפניו בדין

פ. כחב השל"ה בשם ספר חרדים, שנמצא בתוך ספרי המקובל האלקי הסידא קדישא הרב הארי' ז"ל, שכל מה שתמצא בספרים שצריך סגופים ותעניות וכו', לא נזכר דברים אלו אלא למי שאר עמל בטהרה, אבל מי שמתורו ואומנותו וידע דעת ויראתו, לא יחלש ולא ייבטל מלימודו, אך יום אחד מן השבוע יתרחק מנוי אדם ויתבודד בינו לבין קומו, ויתקשר מחשבתו בו כאילו כבר עומד לפניו ביום הדין, וידבר לאל יתברך אשר דבר המנד אל וכו' וכו' אל אבינו³².

קובץ ע"ע תעניות ופגעי כל ב"ח

י. אדם שקיבל על עצמו להתענות שני וחמישי כל ימי השבועיים ופגע לו י"ח בשני או חמישי, עיקן שלחן ערוך סי' תקנ"ע סעיף א'.

פרקי התעניות במחזור

יא. אדם שקשה עליו התענית, רשאי לפדות התענית במחזור³³ ויעשה תשובה אמיתית ושב ופא לו.

שיעור פדיון פ"ד תעניות

יב. בענין שיעור פדיון פ"ד תעניות, יש כמה דעות.

שטת המה"א - "אם יצא לפדות התענית, יתן כבוד כל יום שנים עשר פשיטות לצד הקדושה³⁴, מנצח ש-פ"ד קדים הוא 1008 פשיטות, איך פדיון תעניות הנו כ-952 גרם כסף (לשטר ש"ס חוב סמן ש"ל סכ"ו, שה"י פשיטות היום של תורה, שהוא 17 גרם כסף, וכיום גרם כסף עולה 500-550), והוא 2856 ש"ס.

לשיטת מהר"א - מועיל פדיון התענית בפדיונות ודיל³⁵, והוא כ-7 ש"ס. (לפי חשבון 0.08 א"ל לשורה פדיונה לחומרה³⁶).

לשיטת הפנה לל - "המנהג עתה לזה פדיון תענית לכל יום דמי סעודת היום³⁷, וזהו שום כמה שישות כיצד לחשב את ערך הסעודות, בספר לשון חכמים (ח"א סמן ס"ז תקון י"ג לשי"ל) כתב שכל סעודה לפחות ע"כ דרה"פ ופ"ד דרה"פ לפתן.

מקורות וציטוטים

1.2. הביא והאיר הלכה בסמן מקנה ז"ח ח"ח.

1.3. ש"י"ת דה פקלים (חג אהרן סמן י"ח), ומצטט להמש"ס (סמן של"ד ס"ק פ"א) שכתב ששקול צער הממון בענין התענית.

1.4. סמן של"ד סעיף כ"ו.

1.5. מנחם בשרית רב פקלים שם, וכ"כ בספר גיהנון ה' הודיעה תקנוי הפש

דף ס"ז למי שאין ידו משתה לפדות כל תענית בפדיונה.

1.6. כפי שהתפרסם לאורחיה, ועיקר בשי"ת פאת י"ס סמן פ"ח.

1.7. מנחם בן הדין סמן תקפ"ח את כ"ב.

1.8. מועיל סעודת למהר"א סמן פ"ד ק"ל דף ע"ג ע"ה.

1.9. מהר"ח ב"ק ד"ס ד"ס ע"ג, ובש"ל יתום אהרן קלי"ד סק"ג בשם סולת ברה"ח.

2.0. מעיל סעודת סמן א' ס"ק א' דף ס"ג.

2.1. שיער שם הערה ק' בשם "סידור יסוף" תקנוי חטא את ב.

מועדי השם

מועדי השם

פסקי דינים והנהגות לימי שו"ת

על פי הוראות מרן הגאון רבי יצחק רצאבני שליט"א

יש אמורים שאם כל עבודה ועבודה שעשה, צריך לתקן בפדיון, ע"י מספר התעניות הנזכרים לה פ"ד תקנוי⁵.

יש אמורים שסמפ"ס ג' פערסם לחזור על התקין, ובהו מתקן אותה עבודה ואפילו עבר אותה הרבה מאור⁶.

יש אמורים שהיו תקין אחד מועיל לתקן כל הפעמים שעבר את אותה עבודה⁷, ולכן המיקל יש לו על מה שסימון.

עבר אותה משלושת עבודות התעניות

ה. א"פ שיש אמורים כי על שלושת העבודות החמורות (נלוז עניי, שפכית דמים וע"י) אין מועילה תשובה, ואף אם עשה תשובה 'קבל ענישו בעולם הבא', תיקון דעות מהר"י וכן מהר"א שאין עבודה כאלו נחל לתקנה ע"י תשובה⁸.

השתתפות בעבודה פדיון הוב

ה. השתתפות בעבודות פדיון הוב, נחשב לו כפ"ד תעניות¹⁰.

הניעור באשמושת הובות

ז. הניעור באשמושת הובות שעה אחת קודם היום הנזכר בתורה, כל היום ההוא והלילה הבא אחריו, עד לאחר הפסח השלישי של היום השני ולא מפסיק מלחנות בתורה, רק לעת מצוא ולהתפלל ולאכול סעודה לשבוע נפשו ולא למחורות, הרי זה נחשב לתשובה כח, ועולה לו י"א תעניות (מדות ימים ד"ב פ"א את ס"א).

תענית הרה"ד

ה. תענית הרה"ד, דהיינו שמכין לעצמו מאכל שאחב ומתנדל לאכול ומפסיק באמצעו¹¹, והה גם מועיל בצדיקו ולענוותו, בבריתו ומוספת על העיקר.

מקורות וציטוטים

4. הבכיר יוסף יוסף חסיד בשם הארי' ז"ל שמתיר להתענות במקרה כזה אף שבעטל למעור ע"י, וע"י שם באור¹².

5. מנחם בארצות המושבה למר"ז דף צ"ב סק"ג.

6. שם.

7. הגרי"ן בשרית דה פקלים רב סמן א"ח א"ח סמן י"ח ע"ב.

8. הובא דברים במסכת המסכת על מסכת ברכות דף י"ח ע"ב.

9. מהר"א בענין חיים ד"א (דף קס"ה ע"ב), בג' פסוק השב אנשי עד ר"א, והח"א בספר ד"ב לפי (ע' תשובה אות י"א) והוכיחו שיש המכיל עשו את כל העבודות ואם היו חזרות בשבוע היה מועיל להם כעבר את המכיל כדאי במחזור דף ק"א ע"א, [ומפליגות מחזורת פ' קדושים הארבע על ה' ב"ח].

10. וחס' לכן נאמר ידקדק משה את כסף הפדיון, (במדרש, ג' מ"ט), שאמר בענין פדיון כבוד פ"ד-י"ח, ויש לזה מקור, במנחם בנפס"ם דף ע"א.

11. ע' מנחם סמן מקל"א סק"א, ומא' אחרונים שם.

לפי שכתב המש"כ ב"ד בשכ"ה

מועדי השם

פסקי דינים והנהגות לימי שו"ת

על פי הוראות מרן הגאון רבי יצחק רצאבני שליט"א

יש אמורים שאם כל עבודה ועבודה שעשה, צריך לתקן בפדיון, ע"י מספר התעניות הנזכרים לה פ"ד תקנוי⁵.

יש אמורים שסמפ"ס ג' פערסם לחזור על התקין, ובהו מתקן אותה עבודה ואפילו עבר אותה הרבה מאור⁶.

יש אמורים שהיו תקין אחד מועיל לתקן כל הפעמים שעבר את אותה עבודה⁷, ולכן המיקל יש לו על מה שסימון.

עבר אותה משלושת עבודות התעניות

ה. א"פ שיש אמורים כי על שלושת העבודות החמורות (נלוז עניי, שפכית דמים וע"י) אין מועילה תשובה, ואף אם עשה תשובה 'קבל ענישו בעולם הבא', תיקון דעות מהר"י וכן מהר"א שאין עבודה כאלו נחל לתקנה ע"י תשובה⁸.

השתתפות בעבודה פדיון הוב

ה. השתתפות בעבודות פדיון הוב, נחשב לו כפ"ד תעניות¹⁰.

הניעור באשמושת הובות

ז. הניעור באשמושת הובות שעה אחת קודם היום הנזכר בתורה, כל היום ההוא והלילה הבא אחריו, עד לאחר הפסח השלישי של היום השני ולא מפסיק מלחנות בתורה, רק לעת מצוא ולהתפלל ולאכול סעודה לשבוע נפשו ולא למחורות, הרי זה נחשב לתשובה כח, ועולה לו י"א תעניות (מדות ימים ד"ב פ"א את ס"א).

תענית הרה"ד

ה. תענית הרה"ד, דהיינו שמכין לעצמו מאכל שאחב ומתנדל לאכול ומפסיק באמצעו¹¹, והה גם מועיל בצדיקו ולענוותו, בבריתו ומוספת על העיקר.

מקורות וציטוטים

1. שיער הלך שישל שמירת ברכות ס"ח י"ח פ"י.

2. שיער יוסף ב"ה המש"ע, נפליגות מחזורת פשט שמות (בכתובים).

3. כ' חיים (שם תקנ"א ס"א ח') בשם זרע אמת (ח"א סמן פ"ט) שהשיג על השל"ה וסמך לזה לומר בתעניות וסמפ"ס ח"א ד"א מצ' לצעור.

4. נפשי ע"י, ועוד כ"ב שאם נזקק לו הסא"א אש חטא שראוי להתענות עליו מחמת חלל להתענות בפועל, כחב אחרות דוקים (לפי שנהג את כל מיימי התענית לכל יבנה) שדורות אלו שאנשים מלישם, אם הוא בעל תורה, יש ללמד עליו, אבל יעסוק בתורה נסח דול ומקור משה שאמר חז"ל (יבנה ר"ב ב"ה), אם נפשל אדם בעבודה נחמיה משה בדין ששים מ"ס עשרה וזוהי, אם לומר להיות קורא דף אחד שני דפים, לעשות פקד אזהר שני פקדים וכו', אלא ש' כפחה בזה לימוד עייש.

5. תענית, וזוהי ו"י תענית יאמעת לומר התורה וקדוה שילמד ולא יזכר על כן כותב בשרית זרע אמת שכל ח"ח לא נאמר כלל עניני התענית.

6. יתנה (דושה ר"א) דל דא' שמתענת למהרה, יתנה לתקן המנחם, אבל ראוי לשיעור לפחות פעם אחת בשנה פ"ד תענית, ובענין תעניות שיעורים את התקונים הנ"ל, מתקנים יום אחד שני יום חמישי (ביום פדיון לפ"ד תענית, וזוהי תענית מוסר סעודות פ"ד י"ח ימים ג' סעודות ביום).